

Praktijkonderzoek: Nederlandse bankgroepen en kernwapens

Een onderzoeksrapport voor de
Eerlijke Bankwijzer

EerlijkeBankwijzer®

Praktijkonderzoek: Nederlandse bankgroepen en kernwapens

Een onderzoeksrapport voor de

The logo for EerlijkeBankwijzer is a red speech bubble shape with the text 'EerlijkeBankwijzer' inside in white. The 'E' is larger and more prominent.

EerlijkeBankwijzer®

een initiatief van Oxfam Novib, Milieudefensie, FNV Mondiaal,
Amnesty International, Dierenbescherming en IKV Pax Christi

Jan Willem van Gelder
Mandana Golestani
Barbara Kuepper
Kristel Verhoef

14 februari 2013

Naritaweg 10
1043 BX Amsterdam
Tel: 020-8208320
E-mail: profundo@profundo.nl
Website: www.profundo.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
Inleiding	1
Hoofdstuk 1 Investerings in kernwapens	2
1.1 Introductie	2
1.2 Effecten gebruik nucleaire wapens op mens en milieu	2
1.3 Kernwapens in het internationaal recht	3
1.4 Regionale en nationale verdragen en wetgeving	4
1.5 Kernwapenarsenaal	5
1.6 Financiering van kernwapenproducenten	6
Hoofdstuk 2 Methodologie	9
2.1 Onderzoeksdoel	9
2.2 Onderzoeksgroep	9
2.3 Definities	9
2.4 Onderzoeksperiode	10
2.5 Onderzoeksaanpak	10
Hoofdstuk 3 Producenten van kernwapens	13
3.1 Introductie	13
3.2 Alliant Techsystems (Verenigde Staten)	13
3.3 Babcock & Wilcox Company (Verenigde Staten)	14
3.4 Babcock International (Verenigd Koninkrijk)	15
3.5 BAE Systems (Verenigd Koninkrijk)	16
3.6 Bechtel (Verenigde Staten)	17
3.7 Boeing (Verenigde Staten)	18
3.8 EADS (Nederland)	18
3.9 Fluor (Verenigde Staten)	19
3.10 GenCorp (Verenigde Staten)	20
3.11 General Dynamics (Verenigde Staten)	20
3.12 Honeywell International (Verenigde Staten)	21
3.13 Huntington Ingalls (Verenigde Staten)	22
3.14 Jacobs Engineering (Verenigde Staten)	23
3.15 Larsen & Toubro (India)	23
3.16 Lockheed Martin (Verenigde Staten)	24
3.17 Northrop Grumman (Verenigde Staten)	24
3.18 Rockwell Collins (Verenigde Staten)	25
3.19 Rolls Royce (Verenigd Koninkrijk)	26
3.20 Safran (Frankrijk)	26
3.21 SAIC (Verenigde Staten)	27
3.22 Serco (Verenigd Koninkrijk)	27
3.23 Thales (Frankrijk)	28

Hoofdstuk 4	Nederlandse bankgroepen en kernwapens	29
4.1	ABN Amro	29
4.2	Aegon	31
4.3	ASN Bank	34
4.4	Delta Lloyd	35
4.5	ING Groep	36
4.6	NIBC.....	40
4.7	Rabobank Groep	41
4.8	SNS Reaal	45
4.9	Triodos Bank	46
4.10	Van Lanschot.....	47
Hoofdstuk 5	Analyse en conclusies.....	49
5.1	Overzicht gevonden investeringen.....	49
5.2	Analyse kernwapenbeleid	51
Hoofdstuk 6	Aanbevelingen van de Eerlijke Bankwijzer.....	53
Bijlage 1	Beheer van aandelen door ABN Amro	55
Bijlage 2	Beheer van aandelen door Aegon	57
Bijlage 3	Beheer van aandelen door Delta Lloyd.....	72
Bijlage 4	Beheer van aandelen door ING Groep	73
Bijlage 5	Beheer van aandelen door Rabobank.....	86
Bijlage 6	Bronverwijzingen	90

Samenvatting

Wereldwijd is er van negen landen bekend dat ze kernwapens bezitten: China, Frankrijk, India, Israël, Verenigd Koninkrijk, Noord-Korea, Pakistan, Rusland en de Verenigde Staten. Elk jaar besteden deze negen kernwapenlanden gezamenlijk meer dan € 75 miljard aan onderhoud en vernieuwing van hun kernwapenarsenaal, onder meer door het monteren van nieuwe kernkoppen, het moderniseren van oude kernkoppen en de bouw van ballistische raketten, bommenwerpers en onderzeeërs om ze te lanceren. Veel van dit werk wordt uitgevoerd door (particuliere) kernwapenproducenten: bedrijven die (essentiële onderdelen voor) kernwapens produceren of essentiële activiteiten ondernemen voor het ontwerp, de (verdere) ontwikkeling of het onderhoud van kernwapens.

Deze kernwapenproducenten kunnen op verschillende manieren worden gefinancierd: met vreemd vermogen zoals leningen, doorlopende kredieten, projectfinanciering en obligatie-uitgiftes en met eigen vermogen door middel van aandelenuitgiftes en ingehouden winsten. Financiële instellingen spelen een belangrijke rol bij al deze vormen van financiering. Zowel door geld te lenen aan kernwapenproducenten als door te assisteren bij uitgiftes en door de aankoop van aandelen en bedrijfsobligaties, faciliteren banken en andere financiële instellingen de activiteiten van deze bedrijven. Hiermee dragen ze bij aan de versterking van de financiële positie van bedrijven die (onderdelen van) kernwapens produceren of onderhouden en aan de verdere opbouw en modernisering van het mondiale kernwapenarsenaal.

Investerings Nederlandse bankgroepen in kernwapenproducenten

Dit onderzoek richt zich op de financiering door Nederlandse bankgroepen van 22 bedrijven uit de Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, India en Nederland die aan onze definitie van kernwapenproducenten voldoen. Op basis van openbare bronnen is onderzocht of de 10 Nederlandse bankgroepen opgenomen in de Eerlijke Bankwijzer op dit moment bankinvesteringen (zoals leningen) en/of investeringen in het kader vermogensbeheer (in aandelen of obligaties) hebben uitstaan in de geselecteerde kernwapenproducenten. Verschillende bankgroepen hebben in de afgelopen jaren beleid voor investeringen in kernwapens geïntroduceerd of aangescherpt. In dit onderzoek gaan we daarom ook na hoe de gevonden investeringen zich verhouden tot het beleid van bankgroepen.

Uit het onderzoek blijkt dat drie bankgroepen, ASN Bank, NIBC en Triodos Groep, in het geheel niet in kernwapenproducenten investeren. De andere zeven bankgroepen hebben bankinvesteringen en/of investeringen in het kader vermogensbeheer in één of meer van de geselecteerde kernwapenproducenten. Bij elkaar zijn investeringen in 20 kernwapenproducenten gevonden.

Voor twee bankgroepen, ING Groep en Rabobank Groep, zijn bankinvesteringen in kernwapenproducenten gevonden (zie Tabel 1).

Tabel 1 Overzicht bankinvesteringen

Bankgroep	Leningen		Uitgiftes	
	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)*	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)
ING Groep	3	307,6	1	10,7
Rabobank Groep	1	6,3	-	-

* Bedragen zijn geschat op basis van beschikbare gegevens over omvang en looptijd van de lening en het aantal betrokken banken

Het overgrote deel van de investeringen van de zeven bankgroepen - ABN Amro, Aegon, Delta Lloyd, ING Groep, Rabobank Groep, SNS Reaal en Van Lanschot - in kernwapenproducenten vindt echter plaats in het kader van hun vermogensbeheeractiviteiten (zie Tabel 2).

Tabel 2 Overzicht investeringen via vermogensbeheeractiviteiten

Bankgroep	Aandelen		Obligaties	
	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)
ABN Amro	5	5,5	3	2,1
Aegon	17	350,6	10	202,9
Delta Lloyd	4	3,8	-	-
ING	20	559,1	5	99,1
Rabobank	15	80,2	1	5,0
SNS Reaal	1	0,3	-	-
Van Lanschot	-	-	1	0,5

Non-Proliferatie Verdrag

Van de 22 kernwapenproducenten waarop dit praktijkonderzoek zich richt, zijn er 21 betrokken bij het kernwapenprogramma van één of meerdere landen die het Non-Proliferatie Verdrag ondertekend hebben. Slechts van één bedrijf, Larsen & Toubro, is ons bekend dat het betrokken is bij de productie van kernwapens voor een land (India) dat het Non-Proliferatie Verdrag niet ondertekend heeft.

Twee van de onderzochte bankgroepen - ING Groep en Rabobank Groep - hebben een financiële relatie met Larsen & Toubro, en dus met een kernwapenproducent die kernwapens produceert voor een land dat het Non-Proliferatie Verdrag niet ondertekend heeft. Rabobank geeft in reactie op ons onderzoek aan dat zij denkt vanaf maart 2013 geen financiële banden meer te hebben met bedrijven die niet aan het Rabobank-beleid voldoen.

Inhoud kernwapenbeleid

De tien bankgroepen kunnen op basis van de inhoud van hun (kern)wapenbeleid in drie groepen verdeeld worden. Zeven bankgroepen hebben beleid dat investeringen in alle kernwapenproducenten uitsluit. Bij drie bankgroepen - ABN Amro, Rabobank Groep en Van Lanschot - geldt dit (vooralsnog) alleen voor bankinvesteringen, bij vier bankgroepen - ASN Bank, NIBC, SNS Reaal en Triodos Groep - ook voor investeringen in het kader van vermogensbeheer.

Vier bankgroepen hebben beleid dat investeringen in sommige kernwapenproducenten uitsluit: Aegon Groep, ING Groep, Kempen & Co. (vermogensbeheerdochter van Van Lanschot) en Robeco (vermogensbeheerdochter van Rabobank Groep).

Voor één bankgroep, Delta Lloyd Groep, geldt dat het beleid investeringen in kernwapenproducenten in het geheel niet uitsluit.

Relatie tussen beleid en praktijk

Behalve Delta Lloyd, waar momenteel “een heroriëntatie plaats vindt op haar visie op kernwapens”, verwerpen alle bankgroepen kernwapens in hun beleid. Deze negen bankgroepen geven allen prominente aandacht aan duidelijke, universele principes die kernwapens controversieel noemen en uitsluiten van investeringen.

Uit ons onderzoek blijkt echter dat, door uitzonderingen in hun beleid, zeven bankgroepen op dit moment bij elkaar € 1,5 miljard aan investeringen uit hebben staan in 20 kernwapenproducenten. Bij de ene bankgroep geldt het beleid bijvoorbeeld niet voor kernwapens die gemaakt worden voor de vijf kernmachten uit het Non-Proliferatie Verdrag, bij de ander niet voor zijn beleggingsfondsen in de VS en bij weer een ander geldt beleid alleen voor de producenten van kernkoppen. Al deze uitzonderingen zorgen voor een groot verschil tussen de algemene principes in het beleid die zich tegen kernwapens uitspreken en de praktijk.

Aanbevelingen van de Eerlijke Bankwijzer

Volgens de Eerlijke Bankwijzer biedt het volledig uitbannen van kernwapens de enige garantie dat deze wapens niet meer gebruikt worden. Bankgroepen moeten op dit punt hun verantwoordelijkheid nemen en geen financiële relaties onderhouden met kernwapenproducenten. Beleid zou alomvattend moeten zijn en alle investeringen in alle kernwapenproducenten uit moeten sluiten. De Eerlijke Bankwijzer doet daarom de volgende aanbevelingen:

1. Volg het Non-Proliferatie Verdrag naar letter en geest

Investeringen in kernwapenproducenten die werken voor landen die het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) niet ondertekend hebben zijn vanzelfsprekend onacceptabel, maar niet vergeten moet worden dat nucleaire ontwapening één van de drie pijlers onder het NPV is. Wanneer banken belang hechten aan het NPV, zouden zij dan ook in zijn geheel niet moeten investeren in producenten van kernwapens, ongeacht voor welk land deze bedrijven kernwapens produceren.

2. Verruim de reikwijdte van uitsluitingscriteria

Het niet-financieren van kernwapens zelf, of van producenten van kernkoppen, voorkomt niet dat banken financiële steun verlenen aan kernwapenproducenten. Om financiële betrokkenheid bij kernwapenproductie te voorkomen, zouden bankgroepen alle vormen van investeringen uit moeten sluiten in alle bedrijven die zich op dit moment bezig houden met het produceren van essentiële onderdelen voor kernwapens of die essentiële activiteiten ondernemen op het gebied van ontwerp, productie, (verdere) ontwikkeling en onderhoud van kernwapens.

3. Wees duidelijk en transparant over investeringen in de wapensector

Bankgroepen zouden transparant moeten zijn over:

- Criteria en reikwijdte van het wapenbeleid;
- Lijst met uitgesloten bedrijven;
- Namen van wapenbedrijven waarin geïnvesteerd wordt, via bankinvesteringen en in het kader van vermogensbeheeractiviteiten.

4. Integreer indirecte investeringen in beleid

Bankgroepen moeten zich er bewust van zijn dat ze ook indirect, via investeringen in andere investeerders, kunnen investeren in kernwapenproducenten. Op basis van hun ketenverantwoordelijkheid zouden bankgroepen ook dergelijke indirecte investeringen in hun kernwapenbeleid moeten integreren.

Inleiding

In 2009 werden investeringen van Nederlandse banken in producenten van kernwapens onderzocht door de Eerlijke Bankwijzer in samenwerking met IKV Pax Christi (toen deze organisatie nog niet deelnam aan de Eerlijke Bankwijzer). Dit onderzoek maakte deel uit van het bredere praktijkonderzoek "Banken en Wapens: de Praktijk". Als een vervolg op dit eerdere onderzoek publiceert de Eerlijke Bankwijzer nu een praktijkonderzoek dat zich exclusief richt op investeringen in producenten van kernwapens. Namens de Eerlijke Bankwijzer nam IKV Pax Christi het initiatief bij dit onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd door Profundo, in opdracht van de Eerlijke Bankwijzer.

In dit rapport vindt u de resultaten van dit praktijkonderzoek. Het rapport is als volgt opgezet: in Hoofdstuk 1 worden de achtergronden van investeringen in kernwapens besproken, de stand van zaken met betrekking tot de verspreiding en productie van kernwapens en de wereldwijde campagne voor de afschaffing van deze wapens. Hoofdstuk 2 bespreekt vervolgens de methodologie van dit onderzoek, waarna in Hoofdstuk 3 de 22 door dit onderzoek geïdentificeerde producenten van kernwapens worden beschreven. In Hoofdstuk 4 worden per bankgroep de resultaten van het onderzoek besproken en in Hoofdstuk 5 worden deze resultaten samengevat. Daarna worden conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gegeven.

Een samenvatting van de resultaten van dit onderzoek vindt u op de eerste pagina's van dit rapport.

Disclaimer

Meningen op deelonderwerpen, zoals in praktijkstudies, geven niet noodzakelijkerwijs de mening weer van alle in de Eerlijke Bankwijzer deelnemende organisaties.

Hoofdstuk 1 Investeringen in kernwapens

1.1 Introductie

Al decennia voeren maatschappelijke organisaties, onder meer verenigd in de International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN), wereldwijd campagne om kernwapens uit te bannen.¹ De afgelopen jaren krijgt deze campagne steeds meer bijval van overheden. Zo verklaarde president Obama van de Verenigde Staten in april 2009 dat *'I state clearly and with conviction America's commitment to seek the peace and security of a world without nuclear weapons'*.²

In maart 2013 komen regeringen bijeen in Oslo om over de humanitaire gevolgen van de inzet van kernwapens te praten.³ De hernieuwde aandacht van talloze regeringen voor de problematiek rondom kernwapens biedt hoop op een breed draagvlak voor effectieve nucleaire ontwapening.

Wereldwijd is er van negen landen bekend dat ze kernwapens bezitten: China, Frankrijk, India, Israël, Verenigd Koninkrijk, Noord-Korea, Pakistan, Rusland en de Verenigde Staten. Elk jaar besteden deze negen kernwapenlanden gezamenlijk meer dan € 75 miljard aan kernwapenproductie - het monteren van nieuwe kernkoppen, het moderniseren van oude kernkoppen en de bouw van ballistische raketten, bommenwerpers en onderzeeërs om ze te lanceren.⁴ Veel van dit werk wordt uitgevoerd door (particuliere) bedrijven: de kernwapenproducenten.

Ook Nederlandse bankgroepen spelen een rol bij de financiering van deze kernwapenproducenten. Zowel door geld te lenen aan kernwapenproducenten als door te assisteren bij uitgiftes en door de aankoop van aandelen en bedrijfsobligaties, faciliteren banken en andere financiële instellingen de activiteiten van deze bedrijven. Hiermee dragen ze bij aan de versterking van de financiële positie van bedrijven die (onderdelen van) kernwapens produceren of onderhouden en aan de verdere opbouw en modernisering van het mondiale kernwapenarsenaal.

1.2 Effecten gebruik nucleaire wapens op mens en milieu

"Kernwapens zijn uniek in hun vernietigende kracht, in het onuitsprekelijke menselijk lijden dat ze veroorzaken, in de onmogelijkheid om hun effecten in ruimte en tijd te controleren, in de risico's van escalatie die ze creëren en in de bedreiging die zij vormen voor het milieu, de toekomstige generaties, en zelfs voor het voortbestaan van de mensheid."

(Jakob Kellenberger, voorzitter Internationale Comité van het Rode Kruis, 20 april 2010)

Eén enkele atoombom op een grote stad kan miljoenen mensen doden, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen burgers en militairen. Ook vernietigen kernwapens de (sociale) infrastructuur; wegen, transportmiddelen, ziekenhuizen, apotheken, en communicatiemiddelen: alles wordt uitgeschakeld.⁵

De schade wordt zowel veroorzaakt door de explosie zelf, als door de resulterende schokgolf en door de bijkomende thermische en radioactieve straling.⁶ De elektromagnetische straling verstoort het functioneren van elektronische systemen, waardoor bijvoorbeeld telecommunicatie, water en elektriciteitsnetwerken worden platgelegd. De aanhoudende effecten van straling veroorzaken tot vele jaren na de explosie nog steeds veel dodelijke slachtoffers, zoals de boven Hiroshima afgeworpen atoombom heeft geleerd.

Een B29 bommenwerper van de Amerikaanse luchtmacht bracht op 6 augustus 1945 de eerste atoombom, bijgenaamd "Little Boy", tot ontploffing boven de Japanse stad Hiroshima. Die explosie kostte onmiddellijk 130.000 levens. In de vijf daaropvolgende jaren werd dit aantal nog eens verdubbeld tot verdrievoudigd.⁷ Daarbij komt dat de impact van het gemiddelde, moderne kernwapen vandaag de dag 15 tot 20 keer zo groot is als de bom op Hiroshima.⁸

Naast de grote gevolgen voor de mensheid, hebben kernwapenexplosies extreme en langdurige gevolgen voor het milieu. Wetenschappers voorspellen dat zelfs het gebruik van een fractie van de mondiale kernwapenvoorraad zou leiden tot wereldwijde klimatologische verstoring, minder zonlicht en regen, massale hongersnood als gevolg van het instorten van de landbouw en de vernietiging van vele planten- en diersoorten.⁹

Zelfs wanneer ze niet worden gebruikt, veroorzaken kernwapens grote schade aan de gezondheid en het milieu. Ten eerste laat het testen van kernwapens haar erfenis na. Sinds 1945 werden er meer dan 2.000 testexplosies met kernwapens uitgevoerd boven de grond, onder de grond en onder water. Hiervan zijn meer dan 1.000 testen uitgevoerd door de V.S. en 700 door de Sovjet-Unie.¹⁰ Men schat dat de totale massa van alle kernwapens die in de atmosfeer getest werden 438 megaton is, het equivalent van 29.200 Hiroshima-bommen.¹¹ De radioactieve neerslag die vrijkomt bij een atmosferische kernproef verspreidt zich vrijwel op dezelfde manier als die van een kernwapen dat gebruikt in oorlog wordt, en radioactieve besmetting werd door de wind meegevoerd naar plaatsen op grote afstand van de testplaatsen. De impact van deze kernproeven is ernstig, onder de bevolking in de besmette gebieden werd een toename van kanker en andere ziektes geconstateerd.¹²

Daarnaast heeft de winning en verwerking van uranium, de radioactieve brandstof voor kernwapens, vaak negatieve gevolgen voor de gezondheid van werknemers en omliggende gemeenschappen.

1.3 Kernwapens in het internationaal recht

Hoewel de maatschappelijke roep om kernwapens uit te bannen aan kracht wint, bestaat er op dit moment nog geen internationaal verdrag dat kernwapens verbiedt. Wel bestaan er internationale verdragen die de verspreiding en (de dreiging met) het gebruik van kernwapens tegengaan.

1.3.1 Non-Proliferatie Verdrag en bilaterale verdragen

Het belangrijkste verdrag betreffende de beperking van kernwapens is het *Verdrag betreffende de niet-verspreiding van kernwapens*, ofwel het *Non-Proliferatie Verdrag (NPV)*. Het verdrag is op 1 juli 1968 opgesteld en in 1970 in werking getreden. Op 11 mei 1995 werd het verdrag voor onbepaalde tijd verlengd. In mei 2010 erkenden de ondertekenaars van het non-proliferatieverdrag - met inbegrip van de vijf oorspronkelijke kernwapenstaten - voor het eerst gezamenlijk, "*de rampzalige humanitaire gevolgen van het gebruik van nucleaire wapens*".¹³

Het verdrag is gebaseerd op drie pijlers: het voorkomen van de verspreiding van nucleaire wapens en wapentechnologie, nucleaire ontwapening en het recht om kernenergie voor vreedzame toepassingen te gebruiken.

Het verdrag is door 189 landen ondertekend en geratificeerd. Hiertoe behoren ook de vijf landen die door het NPV als kernwapenstaten erkend zijn: de Verenigde Staten, Rusland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en China.¹⁴

Van vier niet-ondertekenaars van het NPV is bekend of word verondersteld dat ze kernwapens bezitten: India, Pakistan en Noord-Korea hebben openlijk getest en verklaard dat ze kernwapens bezitten, Israël is niet transparant ten aanzien van zijn eigen kernwapenprogramma maar het wordt als algemeen bekend beschouwd dat zij kernwapens bezit¹⁵. Noord-Korea is toegetreden tot het verdrag in 1985, maar kondigde zijn terugtrekking aan in 2003.¹⁶

Naast het *Non-Proliferatie Verdrag* zijn er, tijdens en na de Koude Oorlog, door de Verenigde Staten en de voormalige Sovjet-Unie (later opgevolgd door de Russische Federatie) verschillende bilaterale verdragen getekend waarin afspraken werden gemaakt over de geleidelijke vermindering van het kernwapenarsenaal van beide kernmogendheden. Het laatste verdrag dat Rusland en de Verenigde Staten op dit gebied ondertekenden was in 2010 de *New Strategic Arms Reduction-Treaty* (New START), dat tot een aanzienlijke vermindering van het arsenaal aan strategische kernwapens moet leiden: het operationale arsenaal van de VS gaat omlaag van 1.700 naar 1.550 kernwapens in 2018. Tijdens zijn State of the Union op 12 februari van dit jaar kondigde president Obama aan dat de Verenigde Staten het kernwapenarsenaal verder wil afbouwen naar ongeveer 1.000 operationele kernwapens.¹⁷

1.3.2 Gebruik van kernwapens is onrechtmatig

Hoewel een internationaal verdrag dat kernwapens verbiedt vooralsnog niet bestaat, zijn verschillende belangrijke internationale instellingen wel van mening dat het gebruik van kernwapens onrechtmatig is volgens de regels van het internationale recht:

- Het Internationaal Comité van het Rode Kruis - de hoedster van de Verdragen van Genève in relatie tot gewapend conflict - stelt dat gebruik van kernwapens moeilijk verenigbaar is met de regels van het internationaal humanitair recht.¹⁸
- In 1996 heeft het Internationale Hof van Justitie bevestigd dat het gebruik van kernwapens in het algemeen in strijd is met de regels van het internationaal recht.¹⁹
- De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) heeft verklaard dat het gebruik van kernwapens het Handvest van de VN zou schenden en een misdaad tegen de menselijkheid vormt.²⁰
- Het VN-Mensenrechtencomité heeft vastgesteld dat kernwapens tot de grootste bedreigingen voor het recht op leven behoren die de mensheid vandaag confronteren.²¹

1.4 Regionale en nationale verdragen en wetgeving

Door middel van verdragen tussen de betreffende staten, zijn wereldwijd enkele kernwapenvrije zones uitgeroepen. De ondertekenende staten hebben het helpen bij en het stimuleren van de ontwikkeling en productie van kernwapens verboden. Het gaat om de volgende verdragen:

- Latijns-Amerikaanse kernwapenvrije zone Verdrag;
- Stille Zuidzee kernwapenvrije zone Verdrag;
- Afrikaanse kernwapenvrije zone Verdrag;
- Zuidoost-Aziatische kernwapenvrije zone Verdrag.²²

Ook hebben sommige landen nationale wetgeving aangenomen die het bedrijven verbiedt nucleaire wapens te (helpen) produceren. Zo wordt het toestaan of helpen produceren en testen van kernwapens in Australië als een misdaad gezien. Het is een bedrijf ook niet toegestaan om diensten, met inbegrip van het lenen van geld, aan een ander bedrijf te verlenen als het "*gelooft of vermoedt dat de diensten zullen of kunnen bijdragen aan een programma van massavernietigingswapens*".²³

In Zwitserland werd per januari 2013 de gewijzigde Federal Law on War Material van kracht. Deze wet bevat een verbod op directe en indirecte investeringen in oorlogsmaterieel (artikel 8b). Onder de wet vallen zowel anti-personeelsmijnen, clustermunitie, biologische wapens, chemische wapens als kernwapens.²⁴

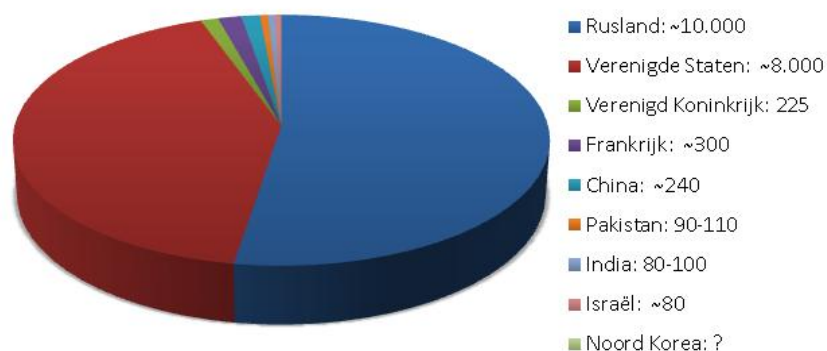
1.5 Kernwapenarsenaal

1.5.1 Omvang kernwapenarsenaal

Wereldwijd is er van negen landen bekend dat ze kernwapens bezitten: China, Frankrijk, India, Israël, het Verenigd Koninkrijk, Noord-Korea, Pakistan, Rusland en de Verenigde Staten. In sommige van de kernwapenstaten - in het bijzonder de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk - geeft de overheid opdrachten aan bedrijven voor het onderhouden en uitbreiden van hun nucleaire arsenalen. De bedrijven zijn verantwoordelijk voor het ontwerpen van nieuwe kernkoppen, voor verlenging van de levensduur van oude kernkoppen, voor de bouw van nieuwe nucleaire raketten, zware bommenwerpers en onderzeeërs, evenals het beheer van nucleaire wapenfabrieken.

Begin 2012 was duidelijk dat China, Frankrijk, India, Israël, het Verenigd Koninkrijk, Pakistan, Rusland en de Verenigde Staten samen ongeveer 4.400 operationele kernwapens bezaten. Bijna 2.000 van deze wapens worden bewaard in een toestand van hoge operationele alertheid. Als naast de operationele wapens ook alle operationele kernkoppen, alle onderdelen in zowel actieve als inactieve opslagen intacte kernkoppen gepland voor ontmanteling meegeteld worden, hebben dezelfde acht landen samen ongeveer 19.000 kernwapens (zie Figuur 1).²⁵ Deze bezitten een gecombineerde drukgolff-capaciteit die gelijk is aan 150.000 Hiroshima bommen.²⁶ De status van de ontwikkeling van nucleaire wapens in Noord-Korea is onduidelijk.

Figuur 1 Wereldwijd kernwapenarsenaal

Bron: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), "Nuclear Forces Development", *Website SIPRI*, januari 2012 (www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces).

1.5.2 Investerings in kernwapens

De negen nucleair bewapende landen geven op dit moment naar schatting een totaal van meer dan € 75 miljard per jaar uit aan hun kernwapenarsenaal. Ook Rusland en de Verenigde Staten blijven, ondanks het nieuwe START-verdrag, miljarden investeren in de modernisering van hun kernkoppen en het upgraden van hun nucleaire wapenfaciliteiten, raketten, onderzeeërs en bommenwerpers.²⁷ Ter vergelijking: de Wereldbank schatte in 2002 dat een jaarlijkse investering van slechts € 30 tot € 45 miljard - ongeveer de helft van het bedrag dat op dit moment besteed wordt aan kernwapens - voldoende zou zijn om de internationaal overeengekomen millenniumdoelstellingen voor armoedebestrijding te bereiken.²⁸

Geschat wordt dat investeringen in kernwapens de komende tien jaar boven de € 750 miljard uitkomen. Daarbij komen nog de kosten van een aantal moderniseringsprogramma's.²⁹

1.6 Financiering van kernwapenproducenten

1.6.1 Betrokkenheid financiële instellingen

Kernwapenproducenten kunnen op verschillende manieren worden gefinancierd: met vreemd vermogen zoals leningen, doorlopende kredieten, projectfinanciering en obligatie-uitgiftes en met eigen vermogen door middel van aandelenuitgiftes en ingehouden winsten. Financiële instellingen spelen een belangrijke rol bij al deze vormen van financiering. Zowel door geld te lenen aan kernwapenproducenten als door te assisteren bij uitgiftes en door de aankoop van aandelen en bedrijfsobligaties, faciliteren banken en andere financiële instellingen de activiteiten van deze bedrijven. Hiermee dragen ze bij aan de versterking van de financiële positie van bedrijven die (onderdelen van) kernwapens produceren of onderhouden en aan de verdere opbouw en modernisering van het mondiale kernwapenarsenaal.

1.6.2 Verschillende vormen van financiering

Hieronder worden de verschillende vormen van financiering kort beschreven:

- Leningen: De makkelijkste manier om geld aan te trekken is om het te lenen. In de meeste gevallen wordt dit geld geleend van commerciële banken. Leningen kunnen kort- of langlopend zijn. Kortlopende leningen hebben een looptijd van minder dan een jaar. Zij worden vooral gebruikt als werkkapitaal voor de dagelijkse activiteiten van een bedrijf. Langlopende leningen hebben een looptijd van tenminste een jaar, maar meestal van drie tot tien jaar. Langlopende leningen worden vooral gebruikt om uitbreidingsplannen te financieren, die pas op langere termijn opbrengsten genereren. Langlopende leningen worden vaak verstrekt door een syndicaat, een groep banken samengebracht door één of meerdere *bookrunners* of *arrangers*.
- Uitgifte van aandelen: Door aandelen uit te geven op de beurs kan een bedrijf haar eigen vermogen vergroten. Wanneer een bedrijf voor het eerst aandelen uitgeeft wordt dit een beursnotering of *Initial Public Offering* (IPO) genoemd. Als de aandelen van een bedrijf al verhandeld worden op de beurs, wordt het een secundaire aandelenuitgifte genoemd.

Bij aandelenuitgiftes onderschrijven financiële instellingen vaak de uitgiftes (*underwriting*). Dit betekent dat de banken het risico voor het bedrijf overnemen. Zij kopen voor het totale bedrag de aandelen die het bedrijf uitgeeft en zijn dan zelf verantwoordelijk voor het doorverkopen hiervan aan andere investeerders (bijvoorbeeld vermogensbeheerders, pensioenfondsen, investeringsbedrijven of andere banken).

- **Uitgifte van obligaties:** Het uitgeven van obligaties is in feite het opdelen van een lening in kleine stukjes, en elk stuk afzonderlijk verkopen. Obligaties worden op grote schaal uitgegeven door overheden, maar ook door bedrijven. Obligaties worden verkocht op de kapitaalmarkt, aan private investeerders en financiële instellingen. Om obligaties uit te geven heeft een bedrijf vaak assistentie nodig van één of meer (investerings-) banken. Net als bij aandelenuitgiftes onderschrijven zij de uitgiftes van obligaties.
- **Beheren van aandelen:** Financiële instellingen kunnen aandelen van een bedrijf kopen. Dit geeft het bedrijf nieuw eigen vermogen, en geeft de financiële instelling een directe invloed over de strategie van het bedrijf. De omvang van deze invloed is afhankelijk van het aantal aandelen in bezit.
Bij het beheer van aandelen door financiële instellingen zijn vier vormen te onderscheiden:
 - *Proprietary trading*: handelen voor eigen rekening door de bank. In dit geval zijn de aandelen in bezit van de bank en is dus de zeggenschap het grootst;
 - *Beleggingsfondsen*: een fonds dat door de bank is opgezet en wordt beheerd investeert in aandelen. In het fonds participeren veel verschillende beleggers die formeel de eigenaars zijn van de aandelen. Maar omdat de bank het fonds feitelijk beheert, heeft die een grote invloed;
 - *Private banking*: de bank investeert het geld van een vermogende particulier in aandelen. Deze particulier is eigenaar van de aandelen, maar omdat de bank zijn geld feitelijk beheert heeft die een grote invloed;
 - *Mandaten*: de bank investeert het geld van een pensioenfonds of een andere institutionele belegger in aandelen. Deze belegger is eigenaar van de aandelen, maar omdat de bank zijn geld feitelijk beheert, heeft die een grote invloed.
- **Beheren van obligaties:** Net als bij aandelen kunnen financiële instellingen obligaties van een bedrijf kopen en beheren (voor zichzelf of voor klanten). Het verschil tussen het beheren van aandelen en obligaties is dat de eigenaar van een obligatie geen mede-eigenaar is van het bedrijf.

In dit praktijkonderzoek onderzoeken we alleen rechtstreekse investeringen van Nederlandse bankgroepen in kernwapenproducenten. Maar daarnaast zouden bankgroepen zich er bewust van moeten zijn dat ze ook indirect, via investeringen in andere investeerders, kunnen investeren in kernwapenproducenten. Ter illustratie beschrijven we hieronder een voorbeeld van een indirecte investering.

Investerings in producent van de Indiase Agni-V raket

In april 2012 lanceerde India de Agni-V, een nieuwe Inter-Continental Ballistic Missile (ICBM) met een lengte van 17 meter, voor een eerste testvlucht. De raket heeft een bereik van tenminste 5.000 kilometer en kan met een kernkop van 1 ton uitgerust worden. De ontwikkeling van de Agni-V heeft meer dan IR 2,5 miljard (€ 35 miljoen) gekost. De testvlucht leidde wereldwijd tot bezorgde reacties, ook omdat India het Non-Proliferatie Verdrag niet ondertekend heeft.³⁰

Volgens verklaringen van de Indiase overheidsorganisatie *Defence Research & Development Organisation (DRDO)* in de media zijn bijna 40 bedrijven uit Hyderabad en bijna 150 bedrijven uit heel India bij de ontwikkeling en productie van Agni-V betrokken.³¹ Als belangrijkste bedrijven worden *Bharat Dynamics* en *MTAR Technologies* genoemd. Bharat Dynamics Ltd (BDL) zou de raket hebben geassembleerd.³² BDL is een staatsbedrijf, opgericht in 1970 voor de productie van geleide raketten.

MTAR Technologies uit Hyderabad is verantwoordelijk voor het ontwerp en de ontwikkeling van het raketsysteem van de Agni-V. MTAR Technologies heeft bovendien panelen en staartstukken voor de Agni-V geleverd.³³ MTAR Technologies is een particulier bedrijf dat gedeeltelijk in buitenlandse handen is. Sinds 2007 is de Amerikaanse Blackstone Group grootaandeelhouder van MTAR Technologies. Blackstone investeerde rond US\$ 65,0 miljoen (€ 48,5 miljoen) in MTAR Technologies, voor een aandeel van 25-30%.³⁴

Verschillende vermogensbeheerders van de Nederlandse bankgroep ING beheren op hun beurt 2,7% van de aandelen van Blackstone Group.³⁵ Dit betekent dat ING voor € 127,1 miljoen in het Amerikaanse bedrijf Blackstone investeert, dat met 25-30% van de aandelen grootaandeelhouder is van één van de twee belangrijkste bedrijven (MTAR Technologies) achter het Indiase intercontinentale kernraketprogramma Agni-V.

Naast humanitaire, milieu- en conflictrisico's, creëren - directe en indirecte - investeringen in kernwapenproducenten ook een groot reputatierisico, omdat relaties met kernwapenproducenten het imago van financiële instellingen kunnen schaden.

Volgens de Eerlijke Bankwijzer is het volledig uitbannen van kernwapens de enige garantie tegen het gebruik van deze wapens. Het niet meer financieren van kernwapenproducenten is een belangrijke manier voor banken, verzekeraars, pensioenfondsen en vermogensbeheerders om bij te dragen aan het uitbannen van kernwapens. Door niet te investeren in kernwapenproducenten stimuleren ze deze bedrijven om zich uit de kernwapenindustrie terug te trekken. Op deze manier maken zij programma's om het bestaande nucleaire arsenaal te moderniseren moeilijk te realiseren en helpen ze mee om de verdere verspreiding van kernwapens te voorkomen.

Hoofdstuk 2 Methodologie

2.1 Onderzoeksdoel

In dit Praktijkonderzoek Kernwapens wil de Eerlijke Bankwijzer beoordelen of de 10 belangrijkste bankgroepen in Nederland financiële relaties onderhouden met producenten van kernwapens, door middel van bankinvesteringen of investeringen in het kader van vermogensbeheer.

2.2 Onderzoeksgroep

De 10 Nederlandse bankgroepen die in dit praktijkonderzoek door de Eerlijke Bankwijzer beoordeeld worden zijn:

- ABN Amro Bank
- Aegon, als moedermaatschappij van Aegon Bank
- ASN Bank ¹
- Delta Lloyd, als moedermaatschappij van Delta Lloyd Bank
- ING Groep, als moedermaatschappij van ING Bank
- NIBC
- Rabobank Groep, als moedermaatschappij van Rabobank, Friesland Bank en Robeco Direct
- SNS Reaal, als moedermaatschappij van SNS Bank en Regio Bank
- Triodos Bank
- Van Lanschot

Alle investeringen van deze bankgroepen, inclusief de investeringen van hun zuster- en dochterbedrijven in binnen- en buitenland, zijn relevant voor dit onderzoek.

2.3 Definities

In dit praktijkonderzoek zijn de volgende definities gehanteerd:

- Financiële relatie: een relatie tussen een bankgroep en een kernwapenproducent als gevolg van een of meerdere bankinvesteringen of een of meerdere investeringen in het kader van vermogensbeheer.
- Bankinvesteringen: alle vormen van kredietverstrekking door de bank, beleggingen voor eigen rekening en financiële diensten in het kader van *investment banking* (underwriting, fusies & overnames, etc.).
- Investerings in het kader van vermogensbeheer: beleggingen voor klanten, via beleggingsfondsen, institutionele mandaten en discretionair beheer voor particuliere klanten.
- Kernwapenproducent: Een bedrijf dat (essentiële onderdelen voor) kernwapens produceert of essentiële activiteiten onderneemt voor het ontwerp, de productie of de (verdere) ontwikkeling of het onderhoud van kernwapens.

¹ ASN Bank is een volledige dochter van SNS Reaal, maar wordt apart behandeld omdat de bank een formeel eigen beleid voert en zelfstandig bij de grootste tien banken op de Nederlandse spaarmarkt hoort.

Ook de productie en het onderhoud van raketten die ontworpen zijn om met een kernkop uitgerust te worden en de productie en het onderhoud van onderzeeërs en vliegtuigen die ontworpen zijn om kernwapens te kunnen afvuren, vallen binnen deze definitie. Het aandeel van deze aan kernwapens gerelateerde activiteiten in het totaalpakket aan diensten en producten van het bedrijf is voor deze definitie niet relevant.

Bedrijven die meer zijdelings betrokken zijn, bijvoorbeeld bij bouw en onderhoud van gebouwen waar kernwapens liggen opgeslagen of bij de productie van dual-use onderdelen, vallen buiten de voor dit praktijkonderzoek gehanteerde definitie.

2.4 Onderzoekperiode

Alle financiële relaties die op het moment van onderzoek (januari 2013) bestaan tussen de geselecteerde kernwapenproducenten en de bankgroepen zijn meegenomen in het onderzoek. Om praktische redenen is dit als volgt verder afgebakend:

- Alle leningen en andere vormen van kredietverlening zijn in het onderzoek meegenomen als uit de in openbare bronnen vermelde afsluitdatum en looptijd van de lening geconcludeerd mocht worden dat de lening op het moment van onderzoek nog uitstond - tenzij de bankgroep kon aantonen dat dat inmiddels niet meer het geval is;
- Alle financiële diensten die sinds 1 januari 2010 in het kader van *investment banking* (underwriting, mergers & acquisitions, etc.) werden verleend, zijn in principe vermeld - tenzij de bankgroep kon aantonen dat door een verandering in het beleid dergelijke diensten niet meer aan de betreffende klant(en) verleend zullen worden;
- Alle beleggingen in aandelen en obligaties die op de laatste rapportagedatum (van de betreffende beleggingsfondsen) door de bankgroep werden vermeld zijn meegenomen - tenzij de bankgroep kon aantonen dat de betreffende beleggingen inmiddels verkocht zijn.

2.5 Onderzoeksaanpak

2.5.1 Opstellen lijst van kernwapenproducenten

Als eerste stap is een lijst samengesteld van kernwapenproducenten die voldoen aan de in paragraaf 2.3 gegeven definitie. Daarbij is onder meer gebruikt gemaakt van relevante en vergelijkbare onderzoeken zoals: Don't Bank on the Bomb (ICAN), Banken en Wapens: de Praktijk (Eerlijke Bankwijzer en IKV Pax Christi) en Beleggingen pensioenfondsen in kernwapens (Campagne tegen Wapenhandel).

Voor de bedrijven op de aldus samengestelde lijst is in een vooronderzoek nagegaan of zij op dit moment nog steeds aan de definitie van kernwapenproducenten voldoen. Bij deze verificatie is met name gebruik gemaakt van publicaties van de betreffende bedrijven zelf, van publicaties van de overheden die deze bedrijven contracten verlenen voor productie en onderhoud van kernwapens en van publicaties in militaire vakbladen. In een enkel geval is direct contact gezocht met de producent.

Op basis van dit vooronderzoek is een lijst met 22 bedrijven samengesteld, waarop dit praktijkonderzoek zich richt. Van elk van deze bedrijven is een korte profielschets (inclusief gebruikte bronnen) opgenomen in Hoofdstuk 3, waarin wordt beschreven welke aan kernwapens gerelateerde activiteiten het bedrijf onderneemt. Het betreft de volgende bedrijven:

- Alliant Techsystems (Verenigde Staten)
- Babcock & Wilcox Company (Verenigde Staten)
- Babcock International (Verenigd Koninkrijk)
- BAE Systems (Verenigd Koninkrijk)

- Bechtel (Verenigde Staten)
- Boeing (Verenigde Staten)
- EADS (Nederland)
- Fluor (Verenigde Staten)
- GenCorp (Verenigde Staten)
- General Dynamics (Verenigde Staten)
- Honeywell International (Verenigde Staten)
- Huntington Ingalls (Verenigde Staten)
- Jacobs Engineering (Verenigde Staten)
- Larsen & Toubro (India)
- Lockheed Martin (Verenigde Staten)
- Northrop Grumman (Verenigde Staten)
- Rockwell Collins (Verenigde Staten)
- Rolls Royce (Verenigd Koninkrijk)
- Safran (Frankrijk)
- SAIC (Verenigde Staten)
- Serco (Verenigd Koninkrijk)
- Thales (Frankrijk)

De nadruk ligt in deze lijst op beursgenoteerde bedrijven. De lijst omvat per definitie niet alle (beursgenoteerde, private en staats-) bedrijven die wereldwijd betrokken zijn bij productie en onderhoud van kernwapens, omdat voor veel bedrijven betrouwbare gegevens ontbreken. Ook vallen bedrijven die meer zijdelings betrokken zijn, bijvoorbeeld bij bouw en onderhoud van gebouwen waar kernwapens liggen opgeslagen of bij de productie van dual-use onderdelen, buiten de voor dit praktijkonderzoek gehanteerde definitie (zie paragraaf 2.3).

2.5.2 Onderzoek financiële relaties

Op basis van openbare bronnen is onderzocht of de 10 bankgroepen op het moment van onderzoek (januari 2013) financiële relaties hadden (zie definitie in paragraaf 2.3) met één of meer van de 22 geselecteerde kernwapenproducenten. Daarbij is gebruik gemaakt van jaarverslagen en andere publicaties van de betrokken bedrijven, jaarverslagen en andere publicaties van de bankgroepen, archieven van financiële media en vaktijdschriften en financiële databanken (Thomson ONE, Bloomberg).

De gevonden financiële relaties zijn in Hoofdstuk 4 in een aparte paragraaf per bankgroep vermeld. Voor iedere gevonden financiële relatie zijn relevante details vermeld, zoals de naam van het bedrijf, de datum waarop de relatie tot stand kwam of nog bestond, de looptijd, het bedrag, doel van de financiële relatie, e.a.

2.5.3 Beleidsanalyse

Als volgende stap is het beleid van de bankgroepen ten aanzien van investeringen in kernwapenproducenten geanalyseerd. Daarbij is nagegaan of het beleid zodanig geformuleerd is dat investeringen in kernwapenproducenten - op papier - worden uitgesloten en of de gevonden investeringen in lijn zijn met dit beleid.

In overeenstemming met de algemene beleidslijn van de Eerlijke Bankwijzer is daarbij alleen gekeken naar beleid dat door de bankgroep op de website, in het jaarverslag, of anderszins gepubliceerd is. Niet-gepubliceerde, vertrouwelijke bankstukken van de bankgroepen zijn in de beleidsanalyse niet meegenomen. Schriftelijke reacties van de bankgroepen (zie paragraaf 2.5.5) zijn indien relevant wel opgenomen in het rapport.

2.5.4 Beoordeling

Iedere bankgroep krijgt in dit praktijkonderzoek twee scores toegekend, één voor bankinvesteringen en één voor investeringen in het kader van vermogensbeheer. Beide scores worden gebaseerd op de volgende scoretabel:

- Ja: de bankgroep had op het moment van onderzoek een financiële relatie met één of meerdere kernwapenproducenten;
- Nee: de bankgroep had op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie.

Als de bankgroep zich in het geheel niet met vermogensbeheer bezig houdt, is de score “niet actief” toegekend voor investeringen in het kader van vermogensbeheer.

2.5.5 Commentaar

De concept-onderzoeksresultaten die betrekking hebben op de eigen bankgroep, zijn voor commentaar aan de bankgroepen voorgelegd. Op basis van dit commentaar zijn eventuele onjuistheden gecorrigeerd en zijn financiële relaties die inmiddels zijn beëindigd verwijderd. Waar nodig zijn de scores vervolgens aangepast.

2.5.6 Planning

Voor het Praktijkonderzoek Kernwapens is de volgende planning gehanteerd:

Datum	Activiteit
22 november 2012	versturen planning naar bankgroepen
5 december 2012	versturen concept-methodologie naar bankgroepen
19 december 2012	deadline commentaar bankgroepen op de concept-methodologie
4 januari 2013	versturen definitieve methodologie en lijst kernwapenproducenten naar bankgroepen
4 januari 2013	start onderzoek
21 januari 2013	versturen concept-resultaten naar bankgroepen
28 januari 2013	deadline commentaar bankgroepen op concept-resultaten
6 februari 2013	versturen rapport naar bankgroepen
11 februari 2013	versturen definitieve rapport en persbericht naar bankgroepen
14 februari 2013	publicatie rapport

Hoofdstuk 3 Producenten van kernwapens

3.1 Introductie

In dit hoofdstuk worden 22 bedrijven beschreven die betrokken zijn bij ontwikkeling, productie en onderhoud van (essentiële onderdelen voor) kernwapens voor de arsenalen van de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en India. Dit praktijkonderzoek richt zich op de investeringen van Nederlandse bankgroepen in deze 22 bedrijven. De nadruk ligt in deze lijst op beursgenoteerde bedrijven. De lijst omvat per definitie niet alle (beursgenoteerde, private en staats-) bedrijven die wereldwijd betrokken zijn bij productie en onderhoud van kernwapens, omdat voor veel bedrijven betrouwbare gegevens ontbreken. Ook vallen bedrijven die meer zijdelings betrokken zijn, bijvoorbeeld bij bouw en onderhoud van gebouwen waar kernwapens liggen opgeslagen of bij de productie van dual-use onderdelen, buiten de voor dit praktijkonderzoek gehanteerde definitie (zie paragraaf 2.3).

In principe zijn geen bedrijven opgenomen die in het verleden betrokken waren bij de productie van kernwapens, maar die inmiddels de productie beëindigd hebben en die duidelijk hebben aangegeven dat zij in de toekomst niet meer zullen produceren.²

3.2 Alliant Techsystems (Verenigde Staten)

3.2.1 Bedrijfsprofiel

Alliant Techsystems (ATK), gevestigd in de Verenigde Staten, levert luchtvaart- en defensieproducten aan de regering van de Verenigde Staten, bondgenoten, en andere bedrijven. De belangrijkste divisies zijn lucht- en ruimtevaartsystemen, wapensystemen, raketonderdelen, veiligheid en sport.³⁶

Over het boekjaar afgesloten op 31 maart 2012 rapporteerde ATK een omzet van US\$ 4.613 miljoen (€ 3.458 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 496 miljoen (€ 372 miljoen) en een nettowinst van US\$ 263 miljoen (€ 197 miljoen).³⁷

3.2.2 Kernwapens

De divisie lucht- en ruimtevaartsystemen van ATK produceert raketaandrijfsystemen voor de Trident II (D5) Fleet Ballistic Missile (FBM).³⁸ De Trident II (D5) is een drietraps raketsysteem met vaste brandstof die gebruikt wordt door de U.S. Navy. De Trident II (D5), voor het eerst ingezet in 1990, is het enige Amerikaanse strategische raketsysteem dat vanaf onderzeeërs gelanceerd wordt en momenteel nog steeds in productie is. De D5 raketten worden onder water gelanceerd vanaf de Trident-kernonderzeeërs, die 24 lanceerbuizen hebben. Lockheed Martin (zie paragraaf 3.16) is de hoofdaannemer voor de aandrijfsystemen. In november 2009 kreeg Alliant Techsystems een contract voor US\$ 100 miljoen (€ 67 miljoen) van Lockheed Martin om aandrijfsystemen te produceren voor alle drie de stadia van de Trident II (D-5), tot en met kalenderjaar 2013.³⁹

² Naar aanleiding van recente berichtgeving over Finmeccanica, is besloten hen niet in dit rapport op te nemen. Finmeccanica maakte recentelijk, in een brief aan de Norwegian Council on Ethics bekend dat zij "niet betrokken is bij de productie van kernwapens". IKV Pax Christi volgt de berichtgeving en zoekt confirmatie van Finmeccanica of zij ook in de toekomst af zal zien van betrokkenheid bij (onderdelen van) kernwapens. Tot dit onderzoek is afgerond staan zij niet op de in dit rapport genoemde lijst van producenten. De mogelijkheid bestaat dat, afhankelijk van nieuwe informatie, Finmeccanica in de toekomst wel (weer) als producent aangemerkt zal worden.

Daarnaast produceerde de divisie lucht- en ruimtevaartsystemen van ATK tot 2010 aandrijfsystemen voor de Minuteman III Intercontinental Ballistic Missile (ICBM), het belangrijkste nucleaire wapen van de Verenigde Staten in de afgelopen vier decennia. ATK is verantwoordelijk voor het vernieuwen van de drie vaste brandstof stadia van de raket. Northrop Grumman (zie paragraaf 3.17) is de projectleider. In 2010 werd het 10-jarige *Minuteman Propulsion Replacement* programma voltooid, waarin ATK ongeveer 1.800 motorsets geproduceerd heeft.⁴⁰

Het Minuteman III-programma ging in 2011 en 2012 op beperktere schaal verder als het Minuteman Solid Rocket Motor Warm Line (SRMWL) programma, onder leiding van Northrop Grumman. Maximaal tien motorsets werden in deze twee jaar vervaardigd door ATK.⁴¹

3.3 Babcock & Wilcox Company (Verenigde Staten)

3.3.1 Bedrijfsprofiel

Babcock & Wilcox Company, gevestigd in de Verenigde Staten, levert technologie en diensten voor de nucleaire, fossiele en hernieuwbare energiemarkten wereldwijd. De vijf business units van het bedrijf zijn Nuclear Energy, Nuclear Power, Nuclear Operations, Power Generation en Technical Services.⁴²

Over 2011 rapporteerde Babcock & Wilcox Company een omzet van US\$ 2.952 miljoen (€ 2.279 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 235 miljoen (€ 181 miljoen) en een nettowinst van US\$ 170 miljoen (€ 131 miljoen).⁴³

3.3.2 Kernwapens

Babcock & Wilcox Company omschrijft zichzelf als een belangrijke deelnemer in de defensie-industrie als leverancier van grote nucleaire componenten, vooral voor de aandrijfsystemen van Amerikaanse onderzeeërs.⁴⁴ Ook biedt het bedrijf diverse diensten, waaronder uraniumverwerking, terreinsanering en operationele diensten voor diverse overheids-faciliteiten, in de eerste plaats binnen het nucleaire wapencomplex van het Ministerie van Energie (DoE) en de National Nuclear Security Administration (NNSA).⁴⁵

De Nuclear Operations divisie van Babcock & Wilcox is gespecialiseerd in het ontwerp en de fabricage van componenten voor de Amerikaanse regering. De divisie houdt zich bezig met de verwerking van uranium, alsmede met de productie van dikwandige nucleaire componenten en schepen. De dochteronderneming Nuclear Fuel Services (NFS) exploiteert een uraniumbrandstof-productiefaciliteit om de Amerikaanse vloot van nucleair aangedreven onderzeeërs en vliegdekschepen te ondersteunen.⁴⁶

Dochtermaatschappijen van de Technical Services Group van Babcock & Wilcox beheren en exploiteren diverse laboratoria die een rol spelen in het Amerikaanse kernwapenprogramma. In het *Y-12 National Security Complex* in Tennessee, gezamenlijk beheerd door Babcock & Wilcox en Bechtel National (paragraaf 3.6), worden kernwapens geproduceerd en onderhouden.⁴⁷

Babcock & Wilcox exploiteert ook de *Pantex* fabriek in Texas waar de nucleaire koppen voor de Trident raketten van de Amerikaanse marine gemoderniseerd worden.⁴⁸ Babcock & Wilcox zorgt voor veiligheidsonderhoud, verwerking, verpakking en transport van nucleaire materialen.⁴⁹

De *Lawrence Livermore (LLNL)* en *Los Alamos National Laboratories (LANL)*, gezamenlijk beheerd door Babcock & Wilcox, University of California, Bechtel (paragraaf 3.6) en URS Corporation, spelen een belangrijke rol in onderzoek naar en ontwerp van nucleaire wapens.⁵⁰

LANL is verantwoordelijk voor het toezicht op de veiligheid en de betrouwbaarheid van de Amerikaanse kernwapenvoorraden. Het laboratorium houdt zich bezig met het ontwerp en de productie van kernwapens.⁵¹

Ook LLNL houdt zich bezig met onderzoek naar, en het ontwerpen en ontwikkelen van, kernwapens. De *Stockpile Stewardship* is in handen van dit laboratorium. Daarmee worden experimentele mogelijkheden geboden die nodig zijn om de Amerikaanse kernwapenvoorraad operationeel te houden. De *Stockpile Stewardship* is ook verantwoordelijk voor het handhaven van de mogelijkheid om ondergrondse kernproeven te hervatten.⁵²

Babcock & Wilcox is, samen met partners Northrop Grumman (paragraaf 3.17), AECOM en CH2M Hill, eigenaar van de joint venture National Security Technologies (NSTec). Sinds 2006 beheert NSTec de Nevada National Security Site (NNSS), voorheen bekend onder de naam Nevada Test Site.⁵³ Northrop Grumman was de managing partner, maar heeft zijn belang in NSTec in 2011 verlaagd.⁵⁴ Nadat de Verenigde Staten in 1974 de Threshold Test Ban Treaty ondertekend hebben, werd NNSS de enige Amerikaanse kernwapens test-site waar nog steeds subkritische testen uitgevoerd worden.⁵⁵

3.4 Babcock International (Verenigd Koninkrijk)

3.4.1 Bedrijfsprofiel

Babcock International, gevestigd in het Verenigd Koninkrijk, levert technische ondersteunende diensten. Het bedrijf heeft vier divisies: Marine & Technologie, Defensie & Veiligheid, Support Services en International (diensten voor het Midden-Oosten en Afrika).⁵⁶ Over het boekjaar dat werd afgesloten op 31 maart 2012, rapporteerde Babcock International een omzet van £ 2.848 miljoen (€ 3.413 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van £ 202 miljoen (€ 242 miljoen) en een nettowinst van £ 104 miljoen (€ 125 miljoen).⁵⁷

3.4.2 Kernwapens

De Marine & Technologie divisie van Babcock International is in 2007 samen met BAE Systems (paragraaf 3.5) en Rolls-Royce (paragraaf 3.19) met het Future Submarines (FSM) project gestart. Het doel van dit project is het ontwikkelen van de "Successor", een nieuwe klasse van met kernraketten uitgeruste onderzeeërs voor de Britse marine. De Successor moet de huidige Vanguard klasse onderzeeërs, die zijn bewapend met de nucleaire ballistische Trident raketten, vervangen. In mei 2012 werden door de Britse regering contracten ter waarde van £ 350 miljoen (€ 435 miljoen) gesloten met de drie bedrijven. Hierbij werd aan Babcock International een contract van £ 15 miljoen (€ 19 miljoen) toegekend voor het ontwerpen van onderdelen voor de in-service-ondersteuning.⁵⁸

De Marine & Technologie divisie van het bedrijf is ook betrokken bij het onderhoud van de vier Vanguard-klasse kernonderzeeërs van de Britse marine, ieder met 16 Trident-kernraketten aan boord.⁵⁹ In het jaarverslag over 2011 stelt Babcock International dat de Britse regering vastbesloten is om de huidige nucleaire onderzeeërs met kernwapens te behouden. Daardoor is er een belangrijke rol weggelegd voor Babcock International in het zogenaamde *Vanguard levensduurverlenging project*, dat een geschatte waarde heeft van £ 1,3 miljard (€ 1,6 miljard).⁶⁰ Nog in mei 2012 kreeg Babcock een contract voor £ 350 miljoen (€ 435 miljoen) toegekend door het Britse Ministerie van Defensie voor een drie-en-een-half jaar durende renovatie van de met Trident-raketten bewapende onderzeeër *HMS Vengeance*, de vierde en laatste van de Vanguard klasse onderzeeërs die gerenoveerd wordt.⁶¹

Daarnaast opereert de Nuclear Services divisie van Babcock International regelmatig als onderaannemer voor de Atomic Weapons Establishment van het Verenigd Koninkrijk, voor ontmanteling en afvalbeheer.⁶² Het bedrijf is ook eigenaar van het Devonport Dockyard, de enige faciliteit in het Verenigd Koninkrijk met een nucleaire vergunning en faciliteiten om kernonderzeeërs van brandstof te voorzien.⁶³

3.5 BAE Systems (Verenigd Koninkrijk)

3.5.1 Bedrijfsprofiel

BAE Systems, gevestigd in het Verenigd Koninkrijk, is een wereldwijd opererend bedrijf op het gebied van defensie, veiligheid en ruimtevaart. De belangrijkste bedrijfssegmenten zijn Electronic Systems, Intelligence & Security, Land & Armaments, Maritime, Military Air & Services en Support Solutions.⁶⁴

Over 2011 rapporteerde BAE Systems een omzet van £ 17.770 miljoen (€ 21.205 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van £ 1.580 miljoen (€ 1.885 miljoen) en een nettowinst van £ 1.256 miljoen (€ 1.499 miljoen).⁶⁵

3.5.2 Kernwapens

De internationale divisie van BAE Systems is met een aandeel van 37,5% mede-eigenaar van MBDA, een joint venture met EADS (37,5%, paragraaf 3.8) en Finmeccanica (25%). MBDA is een wereldleider in raketten en raketsystemen, die in 2011 meer dan 3.000 raketten geproduceerd heeft.⁶⁶ MBDA bouwt de ASMPA raket voor de Franse luchtmacht. Deze raket, die specifiek is ontworpen om met een nucleaire kop te worden uitgerust, kan gelanceerd worden vanuit het *Mirage 2000N* gevechtsvliegtuig en het nieuwe *Rafale* gevechtsvliegtuig. De nucleaire kop wordt door de overheidsinstelling *Commissariat à l'Energie Atomique (CEA)* gefabriceerd. De ASMPA werd in gebruik genomen in 2010.⁶⁷ Volgens BAE Systems en Finmeccanica is de productie van de ASMPA raket in 2012 beëindigd.⁶⁸

De huidige Vanguard-klasse onderzeeërs van de Britse marine die uitgerust zijn met 16 ballistische Trident kernraketten zijn tussen 1986 en 1999 ontwikkeld door BAE Systems.⁶⁹ Samen met Babcock International (paragraaf 3.4) en Rolls-Royce (paragraaf 3.19), is BAE Systems in 2007 gestart met het *Future Submarines (FSM)* project. Het doel van dit project is het ontwikkelen van de "Successor", een nieuwe klasse van met nucleaire raketten uitgeruste onderzeeërs voor de Britse marine, ter vervanging van de huidige Vanguard-klasse onderzeeërs. In mei 2012 werden contracten ter waarde van £ 350 miljoen (€ 435 miljoen) gesloten met de drie bedrijven door de Britse regering. Hierbij verwierf de Submarines divisie van BAE Systems het grootste contract, met een waarde van £ 328 miljoen (€ 410 miljoen), voor het volledige ontwerp van de onderzeeërs.⁷⁰

3.6 Bechtel (Verenigde Staten)

3.6.1 Bedrijfsprofiel

Bechtel Group, een niet-beursgenoteerde onderneming gevestigd in de Verenigde Staten, is actief op het gebied van de machinebouw, bouw en projectmanagement. De business units van Bechtel zijn Civil Infrastructure, Communications, Mining & Metals, Oil, Gas & Chemicals, Power en U.S. Government Services.⁷¹

Over 2011 rapporteerde Bechtel een omzet van US\$ 32,9 miljard (€ 25,4 miljard). Winsten worden niet gemeld door het bedrijf.⁷²

3.6.2 Kernwapens

De business unit U.S. Government Services van Bechtel staat het U.S. Department of Energy (DoE) bij op het gebied van de nationale veiligheid, wetenschappelijk onderzoek en milieusanering. In het *Y-12 National Security Complex* in Tennessee, dat gezamenlijk beheerd wordt door Bechtel National en Babcock & Wilcox (paragraaf 3.3), worden nucleaire wapens geproduceerd en onderhouden.⁷³

De *Lawrence Livermore (LLNL)* en *Los Alamos National Laboratories (LANL)*, gezamenlijk beheerd door Bechtel, Babcock & Wilcox (paragraaf 3.3), University of California en URS Corporation, spelen een belangrijke rol in onderzoek naar, en ontwerp van, kernwapens.⁷⁴ LANL is verantwoordelijk voor het toezicht op de veiligheid en de betrouwbaarheid van de Amerikaanse kernwapenvoorraden. Het laboratorium houdt zich bezig met het ontwerp en de productie van kernwapens.⁷⁵

Ook LLNL houdt zich bezig met onderzoek naar, en het ontwerpen en ontwikkelen van, kernwapens. De *Stockpile Stewardship* is in handen van dit laboratorium. Daarmee worden experimentele mogelijkheden geboden die nodig zijn om de Amerikaanse kernwapenvoorraad operationeel te houden. De *Stockpile Stewardship* is ook verantwoordelijk voor het handhaven van de mogelijkheid om ondergrondse kernproeven te hervatten.⁷⁶

Daarnaast bouwt Bechtel de Hanford Waste Treatment Plant voor het Amerikaanse Department of Energy, een faciliteit in de staat Washington op de site van een voormalige kerncentrale. Het moet 's werelds grootste zuiveringsinstallatie voor radioactief afval worden. De bouw begon in 2001 en in augustus 2011 was deze fabriek voor 60% gereed.⁷⁷

3.7 Boeing (Verenigde Staten)

3.7.1 Bedrijfsprofiel

Boeing, gevestigd in de Verenigde Staten, is 's werelds grootste lucht- en ruimtevaartbedrijf en is een toonaangevende fabrikant van commerciële straalvliegtuigen en systemen op het gebied van defensie, ruimtevaart en veiligheid. De producten en diensten van Boeing omvatten onder andere commerciële en militaire vliegtuigen, satellieten, wapens, elektronische systemen en defensiesystemen, lanceersystemen, geavanceerde informatie- en communicatiesystemen, en logistiek en opleiding.⁷⁸

Over 2011 rapporteerde Boeing een omzet van US\$ 68.735 miljoen (€ 53.077 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 5.844 miljoen (€ 4.513 miljoen) en een nettowinst van US\$ 4.018 miljoen (€ 3.103 miljoen).⁷⁹

3.7.2 Kernwapens

Sinds 1958 is Boeing verantwoordelijk voor de ontwikkeling en productie van de Amerikaanse lange afstand nucleaire ballistische LGM-30 Minuteman raketten (versies I, II en III). Dit zijn intercontinentale grond-grond-raketten, waarvan de Verenigde Staten er in 1967 rond 1.000 in gebruik had.⁸⁰ Sindsdien is dat aantal gereduceerd, als gevolg van verdragen met de Sovjet-Unie.

Als lid van de ICBM Prime Integration Team is het bedrijf op dit moment nog steeds betrokken bij het onderhoud van de 500 Minuteman III nucleaire *Intercontinental Ballistic Missiles (ICBM)*, die de Verenigde Staten nog steeds in gebruik hebben. Boeing is verantwoordelijk voor geleiding, vluchtcontrole, trainers, veiligheidscodes, grond subsystemen en het testen en ontwerpen van wapensystemen in dit project onder leiding van Northrop Grumman (paragraaf 3.17). De looptijd van het project was gepland tot tenminste 2012 en zal eventueel worden verlengd.⁸¹

Boeing produceert ook de B-52 Stratofortress, een lange-afstands, zware strategische bommenwerper die in staat is de meeste (nucleaire) wapens te lanceren. De B-52 is sinds 1954 in dienst. De nieuwste versie, de B-52H, kan tot maximaal 20 lucht-gelanceerde kruisraketten dragen. Deze kruisraketten kunnen uitgerust worden met nucleaire of precisiegeleide conventionele munitie.⁸²

Ook het *Nuclear Command and Control Network Communications System*, het satelliet-communicatiesysteem van de Amerikaanse kernwapenstrijdkrachten, wordt door Boeing ontwikkeld, in nauwe samenwerking met de U.S. Air Force.⁸³

3.8 EADS (Nederland)

3.8.1 Bedrijfsprofiel

European Aeronautic Defence and Space Company (EADS), gevestigd in Nederland, houdt zich bezig met de productie en verkoop van commerciële vliegtuigen (Airbus), civiele en militaire helikopters, commerciële lanceervoertuigen, raketten, militaire vliegtuigen, satellieten, defensie systemen, en defensie-elektronica.⁸⁴

Over 2011 rapporteerde EADS een omzet van € 49.128 miljoen, resulterend in een bedrijfsresultaat van € 1.613 miljoen en een nettowinst van € 1.033 miljoen.⁸⁵

3.8.2 Kernwapens

EADS is op verschillende manieren bij het Franse kernwapenprogramma betrokken. EADS-dochter Astrium ontwikkelt en produceert sinds de jaren tachtig de M4-generatie van ballistische raketten, die meerdere kernkoppen en een actieradius van meer dan 4.000 kilometer hebben. Zij werden stapsgewijs ingevoerd op de eerste generatie van de nucleair-aangedreven Franse kernonderzeeërs (SNLEs) uit 1985, ter vervanging van de eerder ingezette M20 raketten.

Astrium ontwikkelde ook een verbeterde versie, de M45, met beter presterende TN75 kernkoppen. De M45 werd in het voorjaar van 1997 in dienst genomen aan boord van de onderzeeër *Triomphant*. Astrium is ook verantwoordelijk voor het onderhoud van deze raketten.⁸⁶

In december 2004 sloot EADS Space Transportation een contract om de nieuwe M51 kernraket te bouwen voor de nieuwe Franse onderzeeërs, met een geschatte waarde van € 3 miljard. EADS Space Transportation is de hoofdcontractant, terwijl Safran (paragraaf 3.20), SNPE, DCN en Thales (paragraaf 3.23) de belangrijkste onderaannemers zijn. De M51 beschikt over meerdere kernkoppen, met veel meer massa en volume dan de M4. Hij heeft ook een groter bereik dan de M4, waardoor onderzeeërs hun actieradius kunnen uitbreiden. De nucleaire onderzeeër *Le Terrible* is sinds eind 2010 met de M51 uitgerust. De raket zal ook aan boord van de andere Franse nieuwe-generatie onderzeeërs, *Triomphant* en *Temeraire*, in gebruik genomen worden. Voor een tweede versie van de M51, met nieuwe nucleaire koppen, zal vanaf 2015 opdracht worden gegeven.⁸⁷

Met een aandeel van 37,5% is EADS mede-eigenaar van MBDA, een joint venture met BAE Systems (37,5%, paragraaf 3.5) en Finmeccanica (25%). MBDA is een wereldleider in raketten en raketsystemen, die in 2011 meer dan 3.000 raketten geproduceerd heeft.⁸⁸ MBDA bouwt de ASMPA raket voor de Franse luchtmacht. Deze raket, die specifiek is ontworpen om met een nucleaire kop te worden uitgerust, kan gelanceerd worden vanuit het *Mirage 2000N* gevechtsvliegtuig en het nieuwe *Rafale* gevechtsvliegtuig. De nucleaire kop wordt door de overheidsinstelling *Commissariat à l'Energie Atomique (CEA)* gefabriceerd. De ASMPA werd in gebruik genomen in 2010.⁸⁹ Volgens BAE Systems en Finmeccanica is de productie van de ASMPA raket in 2012 beëindigd.⁹⁰

3.9 Fluor (Verenigde Staten)

3.9.1 Bedrijfsprofiel

Fluor, gevestigd in de Verenigde Staten, is een onderneming die zich bezig houdt met complexe engineering, inkoop, bouw- en onderhoudsprojecten voor commerciële en overheidsklanten.⁹¹

Over 2011 rapporteerde Fluor een omzet van US\$ 23.381 miljoen (€ 18.055 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 1.002 miljoen (€ 774 miljoen) en een netto-winst van US\$ 594 miljoen (€ 459 miljoen).⁹²

3.9.2 Kernwapens

Fluor is mede-eigenaar van *Savannah River Nuclear Solutions (SRNS)*, samen met Honeywell (paragraaf 3.12) en Huntington Ingalls (paragraaf 3.13). SRNS is sinds 2008 verantwoordelijk voor het beheer en de exploitatie van het Department of Energy's *Savannah River Site* en *Savannah River National Laboratory* in South Carolina onder een US\$ 4 miljard (€ 2,7 miljard) vijf-jaar contract. Het Department of Energy heeft het contract in september 2012 voor een periode van 38 maanden verlengd.⁹³

SRNS is verantwoordelijk voor site-beheer en exploitatie, milieubeheer, beheer van het nucleaire arsenaal, het verwijderen van overtollig nucleair materiaal, en milieudiensten. De *Tritium Extraction Facility* op de *Savannah River Site* is de enige bron van nieuw tritium voor de Amerikaanse kernwapenvoorraad. Tritium, een radioactieve vorm van waterstofgas (ook wel "zwaar water" genoemd), is onmisbaar voor het in bedrijf houden van het Amerikaanse kernwapenarsenaal.⁹⁴

3.10 GenCorp (Verenigde Staten)

3.10.1 Bedrijfsprofiel

GenCorp, gevestigd in de Verenigde Staten, is een onderneming die zich bezig houdt met lucht- en ruimtevaart en defensie (dochterbedrijf Aerojet) en onroerend goed.⁹⁵

Over het boekjaar dat eindigde op 30 november 2011 rapporteerde GenCorp een omzet van US\$ 918 miljoen (€ 688 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 38,8 miljoen (€ 29,1 miljoen) en een nettowinst van US\$ 2,9 miljoen (€ 2,2 miljoen).⁹⁶

3.10.2 Kernwapens

Aerojet, GenCorp's luchtvaart- en defensiebedrijf, is sinds 50 jaar betrokken bij de Amerikaanse kernwapenproductie en noemt zichzelf een leider in het ontwerp, de ontwikkeling en productie van de Amerikaanse land- en zee-gebaseerde nucleaire ballistische raketssystemen, waaronder Polaris, Minuteman, Peacekeeper, D5 en de *Small Intercontinental Ballistic Missile (ICBM)*. Aerojet produceert momenteel vaste en vloeibare brandstofsysteem voor zowel de US Air Force Minuteman III en de Navy D5 Trident kernraketssystemen.⁹⁷ Het bedrijf is ook een fabrikant van controlesystemen voor de aandrijving van cruciale raketchild toepassingen voor het Amerikaanse Missile Defence Agency.⁹⁸

3.11 General Dynamics (Verenigde Staten)

3.11.1 Bedrijfsprofiel

General Dynamics, gevestigd in de Verenigde Staten, houdt zich bezig met zakelijke luchtvaart, land- en luchtgevechtssystemen, wapens en munitie, scheepsbouw en marinesystemen en informatiesystemen en technologieën.⁹⁹

Over 2011 rapporteerde General Dynamics een omzet van US\$ 32.677 miljoen (€ 25.233 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 3.826 miljoen (€ 2.954 miljoen) en een nettowinst van US\$ 2.526 miljoen (€ 1.951 miljoen).¹⁰⁰

3.11.2 Kernwapens

General Dynamics Electric Boat, een dochteronderneming van General Dynamics, heeft de Ohio-klasse nucleaire onderzeeërs van de Amerikaanse marine gebouwd, die uitgerust zijn met maximaal 24 ballistische raketten die onderzee afgevuurd kunnen worden (SLBMs). Het strategische wapen is de Trident II D5 raket.¹⁰¹ Volgens de website van General Dynamics Electric Boat moet deze onderzeeër "*worden beschouwd als een van de meest effectieve oorlogsschepen ooit gebouwd*", uiteraard verwijzend naar de nucleaire aandrijving van de onderzeeërs.¹⁰²

Sinds 2005 is General Dynamics Advanced Information Systems (GDAIS) betrokken bij een project met partners Honeywell International (paragraaf 3.12) en Raytheon om de levenscyclus van de geleidingssystemen van de Trident II (D5) kernraketten van de Amerikaanse marine te verlengen.¹⁰³ In december 2009 is het contract van GDAIS verlengd voor drie jaar.¹⁰⁴

Op basis van een contract met een waarde van US\$ 96 miljoen (€ 75 miljoen) uit januari 2012 is het bedrijf betrokken bij de productie en systeem-ondersteuning van Amerikaanse en Britse Trident II kernwapens. General Dynamics voert werkzaamheden uit aan het *SSBN fire-control system*, het *SSGN attack weapon-control system*, de Amerikaanse *SSBN-ervanging* en de Britse *SSBN-Successor common missile compartment*. Het bedrijf zal zorgen voor technische ondersteuning, evaluatie van de prestaties, logistiek, documentatie van de vloot, onderhoud en training.¹⁰⁵

3.12 Honeywell International (Verenigde Staten)

3.12.1 Bedrijfsprofiel

Honeywell International, gevestigd in de Verenigde Staten, is een breed technologie- en productiebedrijf. De business units zijn lucht- en ruimtevaart, automatisering en controle-oplossingen, transportsystemen en speciale materialen.¹⁰⁶

Over 2011 rapporteerde Honeywell International een omzet van US\$ 36.529 miljoen (€ 28.207 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 2.282 miljoen (€ 1.762 miljoen) en een nettowinst van US\$ 2.074 miljoen (€ 1.601 miljoen).¹⁰⁷

3.12.2 Kernwapens

Honeywell Federal Manufacturing & Technologies beheert en exploiteert de *Kansas City Plant*, een National Nuclear Security Administration (NNSA) faciliteit die ongeveer 85% van de niet-nucleaire componenten voor kernwapens in de VS produceert.¹⁰⁸ In 2010 heeft de NNSA het contract met Honeywell om de faciliteit te beheren met maximaal vijf jaar verlengd.¹⁰⁹

Honeywell is mede-eigenaar van *Savannah River Nuclear Solutions (SRNS)*, samen met Fluor (paragraaf 3.9) en Huntington Ingalls (paragraaf 3.13). SRNS is sinds 2008 verantwoordelijk voor het beheer en de exploitatie van het Department of Energy's *Savannah River Site* en *Savannah River National Laboratory* in South Carolina onder een US\$ 4 miljard (€ 2,7 miljard) vijf-jaar contract. Het Department of Energy heeft het contract in september 2012 voor een periode van 38 maanden verlengd.¹¹⁰

SRNS is verantwoordelijk voor site-beheer en exploitatie, milieubeheer, beheer van het nucleaire arsenaal, het verwijderen van overtollig nucleair materiaal, en milieudiensten. De *Tritium Extraction Facility* op de *Savannah River Site* is de enige bron van nieuw tritium voor de Amerikaanse kernwapenvoorraad. Tritium, een radioactieve vorm van waterstofgas (ook wel “zwaar water” genoemd), is onmisbaar voor het in bedrijf houden van het Amerikaanse kernwapenarsenaal.¹¹¹

Honeywell Technology Solutions Inc (HTSI) heeft een contract met de *Defense Threat Reduction Agency (DTRA)* van de Verenigde Staten. Als aannemer voor instrumentele-ondersteuning is HTSI verantwoordelijk voor het handhaven van een inventarisatie van instrumenten om toezicht te houden en gegevens te registreren met betrekking tot het testen van gesimuleerde nucleaire wapens en conventionele wapens op de *White Sands Missile Range* in New Mexico.¹¹²

Honeywell is samen met General Dynamics (paragraaf 3.11) en Raytheon betrokken bij een project dat gericht is op het verlengen van de levenscyclus van de Trident II (D5) nucleaire wapens van de Amerikaanse marine.¹¹³ In december 2009 is het contract van General Dynamics verlengd voor drie jaar. Honeywell International is binnen dit contract de belangrijkste toeleverancier van componenten voor geïntegreerde circuits, geproduceerd in zijn fabriek in Plymouth (Minnesota).¹¹⁴

3.13 Huntington Ingalls (Verenigde Staten)

3.13.1 Bedrijfsprofiel

Huntington Ingalls Industries (HII), gevestigd in de Verenigde Staten, ontwerpt, bouwt en onderhoud nucleaire en non-nucleaire schepen voor de U.S. Navy en Coast Guard en biedt after-market services voor militaire schepen over de hele wereld.¹¹⁵

Over 2011 rapporteerde HII een omzet van US\$ 6.575 miljoen (€ 5.077 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 110 miljoen (€ 85 miljoen) en een nettoverlies van US\$ 94 miljoen (€ 73 miljoen).¹¹⁶

3.13.2 Kernwapens

Huntington Ingalls Industries is mede-eigenaar van *Savannah River Nuclear Solutions (SRNS)*, samen met Fluor (paragraaf 3.9) en Honeywell (paragraaf 3.12). SRNS is sinds 2008 verantwoordelijk voor het beheer en de exploitatie van het Department of Energy's *Savannah River Site* en *Savannah River National Laboratory* in South Carolina onder een US\$ 4 miljard (€ 2,7 miljard) vijf-jaar contract. Het Department of Energy heeft het contract in september 2012 voor een periode van 38 maanden verlengd.¹¹⁷

SRNS is verantwoordelijk voor site-beheer en exploitatie, milieubeheer, beheer van het nucleaire arsenaal, het verwijderen van overtollig nucleair materiaal, en milieudiensten. De *Tritium Extraction Facility* op de *Savannah River Site* is de enige bron van nieuw tritium voor de Amerikaanse kernwapenvoorraad. Tritium, een radioactieve vorm van waterstofgas (ook wel “zwaar water” genoemd), is onmisbaar voor het in bedrijf houden van het Amerikaanse kernwapenarsenaal.¹¹⁸

3.14 Jacobs Engineering (Verenigde Staten)

3.14.1 Bedrijfsprofiel

Jacobs Engineering Group, gevestigd in de Verenigde Staten, biedt professionele, technische en bouwkundige diensten. Zijn primaire markten zijn onder andere lucht- en ruimtevaart en defensie, energie, olie en gas en infrastructuur.¹¹⁹

Over het boekjaar dat eindigde op 28 september 2012 rapporteerde Jacobs Engineering een omzet van US\$ 10.894 miljoen (€ 8.457 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 596 miljoen (€ 463 miljoen) en een nettowinst van US\$ 379 miljoen (€ 294 miljoen).¹²⁰

3.14.2 Kernwapens

Sinds december 2008 is Jacobs Engineering mede-eigenaar van AWE-ML, de vennootschap die de Britse *Atomic Weapons Establishment (AWE)* beheert. Jacobs Engineering, Lockheed Martin (paragraaf 3.16) en Serco (paragraaf 3.22) zijn alle drie voor een derde eigenaar. De AWE is verantwoordelijk voor het onderhoud van het Trident nucleaire wapenarsenaal van het Verenigd Koninkrijk. De Trident is een intercontinentale ballistische kernraket die vanaf een onderzeeër gelanceerd wordt, namelijk vanaf de Vanguard-klasse onderzeeërs. AWE's rol in het onderhoud van de Trident-kernraketten betreft de gehele levenscyclus van eerste concept tot evaluatie, ontwerpen van componentfabricage en assemblage, in-service ondersteuning en ontmanteling en verwijdering.¹²¹ AWE-ML heeft een 25-jarig contract om de AWE te beheren dat loopt tot maart 2025.¹²²

3.15 Larsen & Toubro (India)

3.15.1 Bedrijfsprofiel

Larsen & Toubro, gevestigd in India, is een technologie, engineering, constructie en productiebedrijf. Het bedrijf heeft negen operationele divisies, waaronder zware industrie, bouw en energie.¹²³

Over het boekjaar dat werd afgesloten op 31 maart 2012 rapporteerde Larsen & Toubro een omzet van Rp 545.088 miljoen (€ 7.846 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van Rp 63.103 miljoen (€ 908 miljoen) en een nettowinst van Rp 44.565 miljoen (€ 641 miljoen).¹²⁴

3.15.2 Kernwapens

Als een van de belangrijkste constructiebedrijven in India is Larsen & Toubro betrokken bij ontwerpen en bouw van het Advanced Technology Vessel (ATV), die de toekomstige nucleaire onderzeeër van de Indiase marine moet worden. Het project, dat goed is voor US\$ 3 miljard, werd in 1970 gestart met de doelstelling om vijf nucleaire onderzeeërs te bouwen, elk uitgerust met twaalf K-15 kernraketten. Volgens de laatst beschikbare planning zou de eerste onderzeeër tegen het einde van 2012 operationeel moeten zijn. Nog drie onderzeeboten van dezelfde klasse bevinden zich in verschillende bouwstadia.¹²⁵ Bovendien heeft Larsen & Toubro een lanceringsstelsel getest dat gebouwd is voor de nucleaire raket van de Indiase marine die een bereik heeft van 300 kilometer.¹²⁶

3.16 Lockheed Martin (Verenigde Staten)

3.16.1 Bedrijfsprofiel

Lockheed Martin, gevestigd in de Verenigde Staten, richt zich in de eerste plaats op geavanceerde technologische systemen en producten. De belangrijkste divisies van het bedrijf zijn lucht- en ruimtevaart en defensie, informatietechnologie en nieuwe technologieën.¹²⁷

Over 2011 rapporteerde Lockheed Martin een omzet van US\$ 46.499 miljoen (€ 35.906 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 3.980 miljoen (€ 3.073 miljoen) en een nettowinst van US\$ 2.655 (€ 2.050 miljoen).¹²⁸

3.16.2 Kernwapens

Lockheed Martin is 's werelds grootste fabrikant van wapens.¹²⁹ Het bedrijf is actief in de productie van een grote aantal verschillende conventionele wapens en kernwapens en het onderhoud daarvan, voor de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.¹³⁰

Lockheed Martin is een belangrijke partner van zowel de Amerikaanse en Britse marines, als verantwoordelijke voor de bouw van de Trident II D5 nucleaire raketten, voor de Amerikaanse Ohio-klasse onderzeeërs en de Britse Vanguard-klasse onderzeeërs.¹³¹ De Verenigde Staten zijn van plan om de Trident II raketten in dienst te houden tot 2042.¹³²

Lockheed Martin is voor 33,3% mede-eigenaar van de joint venture AWE-ML, het bedrijf dat de UK Atomic Weapons Establishment (AWE) beheert. Lockheed Martin heeft de leiding in deze joint-venture, waarin verder Jacobs Engineering (paragraaf 3.14) en Serco (paragraaf 3.22) deelnemen.¹³³ De AWE is verantwoordelijk voor het onderhoud van het Trident nucleaire wapenarsenaal van het Verenigd Koninkrijk. De Trident is een inter-continentale ballistische kernraket die vanaf een onderzeeër gelanceerd wordt, namelijk vanaf de Vanguard-klasse onderzeeërs. AWE's rol in het onderhoud van de Trident-kernraketten betreft de gehele levenscyclus van eerste concept tot evaluatie, ontwerpen van componentfabricage en assemblage, in-service ondersteuning en ontmanteling en verwijdering.¹³⁴ AWE-ML heeft een 25-jarig contract om de AWE te beheren dat loopt tot maart 2025.¹³⁵

Als lid van de *ICBM Prime Integration Team* is Lockheed Martin betrokken bij de productie en het onderhoud van de Minuteman (III) nucleaire intercontinentale ballistische raketten (ICBM).¹³⁶ Lockheed Martin is verantwoordelijk voor de wapensysteem controle- en re-entry-systemen in dit project onder leiding van Northrop Grumman (paragraaf 3.17).¹³⁷ In maart 2011 kreeg de onderneming een contract van US\$ 12,5 miljoen (€ 8,9 miljoen) voor de renovatie van de bewapening van re-entry voertuigen en fusing assemblages voor de Minuteman III. Volgens de laatste plannen zal de Minuteman III tot ten minste 2030 een deel uitmaken van het Amerikaanse nucleaire defensie programma.¹³⁸

In april 2009 nam Lockheed Martin UK het Schotse bedrijf *IMES Strategic Support* over, een leverancier van belangrijke componenten voor de nucleaire wapens van de Britse marine.¹³⁹

3.17 Northrop Grumman (Verenigde Staten)

3.17.1 Bedrijfsprofiel

Northrop Grumman Corporation, gevestigd in de Verenigde Staten, levert producten, diensten en oplossingen voor de lucht- en ruimtevaart, elektronica, informatiesystemen en de scheepsbouw.¹⁴⁰

Over 2011 rapporteerde Northrop Grumman een omzet van US\$ 26.412 miljoen (€ 20.395 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 3.276 miljoen (€ 2.530 miljoen) en een nettowinst van US\$ 2.118 miljoen (€ 1,635 miljoen).¹⁴¹

3.17.2 Kernwapens

Door de overname van het Amerikaanse bedrijf TRW in 2002, kreeg Northrop Grumman de leiding van het *ICBM Prime Integration Team*. Dit project werd gestart in 1997 en heeft een waarde van US\$ 6,5 miljard. Northrop Grumman en zijn partners, waaronder Boeing (paragraaf 3.7) en Lockheed Martin (paragraaf 3.16), zijn verantwoordelijk voor de productie en het onderhoud van de *Minuteman (III)* nucleaire *Intercontinental Ballistic Missiles (ICBM)*.¹⁴² De ongeveer 500 ICBM Minuteman III raketten vormen de kern van het Amerikaanse nucleaire wapenarsenaal.¹⁴³

Het Minuteman III-programma ging in 2011 en 2012 in een gereduceerde variant door: het *Minuteman Solid Rocket Motor Warm Line (SRMWL)* programma dat ook onder leiding van Northrop Grumman stond.¹⁴⁴

Northrop Grumman is samen met partners Babcock & Wilcox (paragraaf 3.3), AECOM en CH2M Hill, eigenaar van de joint venture National Security Technologies (NSTec). Sinds 2006 beheert NSTec de Nevada National Security Site (NNSS), voorheen bekend onder de naam Nevada Test Site.¹⁴⁵ Northrop Grumman was de managing partner, maar heeft zijn belang in NSTec in 2011 verlaagd.¹⁴⁶ Nadat de Verenigde Staten in 1974 de Threshold Test Ban Treaty ondertekend hebben, werd NNSS de enige Amerikaanse kernwapens test-site waar nog steeds subkritische testen uitgevoerd worden.¹⁴⁷ NNSS blijft erop toegerust ook in de toekomst full scale kernwapen testen uit te kunnen voeren.

3.18 Rockwell Collins (Verenigde Staten)

3.18.1 Bedrijfsprofiel

Het Amerikaanse bedrijf Rockwell Collins biedt ontwerp, productie en ondersteuning van oplossingen voor klanten in de lucht- en ruimtevaart en defensiesector, zoals cockpit elektronica, communicatiesystemen, informatiemanagement en simulatie en training.¹⁴⁸ Over het boekjaar dat eindigde op 30 September 2012 rapporteerde Rockwell Collins een omzet van US\$ 4.726 miljoen (€ 3.675 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 857 miljoen (€ 666 miljoen) en een netto-winst van US\$ 609 miljoen (€ 473 miljoen).¹⁴⁹

3.18.2 Kernwapens

In 2005 heeft de U.S. Air Force Rockwell Collins gevraagd om een communicatiesysteem voor de coördinatie van de Amerikaanse strategische nucleaire strijdkrachten te ontwerpen en te bouwen. Het contract had een waarde van US\$ 351,9 miljoen en maakte deel uit van het *Ground Element Minimum Essential Emergency Communications Network (MEECN)* systeem. De werkzaamheden zijn in 2011 beëindigd.¹⁵⁰

In 2006 heeft de U.S. Air Force Rockwell Collins een technologieontwikkelingscontract van onbekende looptijd toegekend voor de *Minuteman Modernization Program Upgrade (MMP Upgrade)*. Het bedrijf werd geselecteerd om de satellietcommunicatie capaciteit van de *Minuteman Launch Control Centers (LCCS)* te verbeteren. De upgrade zal er voor zorgen dat alle Minuteman eenheden onder alle omstandigheden *Emergency Action Messages* van de National Command Authority ontvangen.¹⁵¹

3.19 Rolls Royce (Verenigd Koninkrijk)

3.19.1 Bedrijfsprofiel

Rolls Royce, gevestigd in het Verenigd Koninkrijk, biedt geïntegreerde aandrijfsystemen voor gebruik op het land, op zee en in de lucht. De belangrijkste divisies van het bedrijf zijn de civiele luchtvaart, defensie luchtvaart, marine en energie.¹⁵²

Over het boekjaar dat werd afgesloten op 31 december 2011 rapporteerde Rolls Royce een omzet van £ 11.124 miljoen (€ 12.783 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van £ 1.186 miljoen (€ 1.363 miljoen) en een nettowinst van £ 848 miljoen (€ 974 miljoen).¹⁵³

3.19.2 Kernwapens

Rolls Royce is betrokken geweest bij de ontwikkeling en het onderhoud van de huidige vloot van nucleair bewapende Vanguard klasse onderzeeërs van de Britse marine. In eerste instantie was het bedrijf verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de met kernenergie aangedreven motoren.¹⁵⁴

Samen met Babcock Marine (paragraaf 3.4) en BAE Systems (paragraaf 3.5), is de marine-divisie van Rolls Royce in 2007 van start gegaan met het *Future Submarines* (FSM) project. Het doel van dit project is het ontwikkelen van "Successor", een nieuwe klasse van met nucleaire raketten uitgeruste onderzeeërs voor de Britse marine, ter vervanging van de huidige Vanguard klasse onderzeeërs bewapend met nucleaire ballistische Trident raketten. In mei 2012 werden contracten ter waarde van £ 350 miljoen (€ 435 miljoen) toegekend aan de drie bedrijven door de Britse regering. Het contract met Rolls Royce, dat verantwoordelijk is voor de integratie van het reactorontwerp, heeft een waarde van meer dan £ 4 miljoen pond (meer dan € 5 miljoen).¹⁵⁵

3.20 Safran (Frankrijk)

3.20.1 Bedrijfsprofiel

Safran, gevestigd in Frankrijk, is een high-tech groep die zich richt op drie hoofdactiviteiten: lucht- en ruimtevaart, defensie en veiligheid.¹⁵⁶

Over 2011 rapporteerde Safran een omzet van € 11.736 miljoen, resulterend in een bedrijfsresultaat van € 1.160 miljoen en een nettowinst van € 669 miljoen.¹⁵⁷

3.20.2 Kernwapens

Safran neemt samen met EADS (paragraaf 3.8), Thales (paragraaf 3.23) en anderen deel in een overeenkomst uit december 2004 om de nieuwe M51 kernraket te bouwen voor de nieuwe Franse onderzeeërs, met een geschatte waarde van € 3 miljard. EADS Space Transportation is de hoofdcontractant, en Safran, SNPE, DCN en Thales zijn de belangrijkste onderaannemers.¹⁵⁸

De M51 beschikt over meerdere kernkoppen, met veel meer massa en volume dan de M4. Hij heeft ook een groter bereik dan de M4, waardoor onderzeeërs hun actieradius kunnen uitbreiden. De nucleaire onderzeeër *Le Terrible* is sinds eind 2010 met de M51 uitgerust. De raket zal ook aan boord van de andere Franse nieuwe-generatie onderzeeërs, *Triomphant* en *Temeraire*, in gebruik genomen worden. Voor een tweede versie van de M51, met nieuwe nucleaire koppen, zal vanaf 2015 opdracht worden gegeven.¹⁵⁹

Safran's dochteronderneming Snecma is de leverancier van de motoren voor de M51 raket. Sagem, een andere dochteronderneming van Safran, ontwikkelde het navigatiesysteem voor de M51 dat de nauwkeurigheid van de raket verbetert.¹⁶⁰

In 2009 heeft de Franse scheepswerf DCNS een order geplaatst bij Sagem, namens de Franse marine, voor een nieuwe serie van het Sigma 40XP navigatiesysteem dat zal worden gebruikt om de Franse SNA klasse nucleaire onderzeeërs te moderniseren. Sagem navigatiesystemen worden gebruikt op meer dan 300 schepen, van 31 marines wereldwijd, waaronder schepen en onderzeeërs met nucleaire en conventionele voortstuwing. Sagem levert ook de optronische, elektronische oorlogvoerings- en radarsystemen op Franse nucleaire onderzeeërs.¹⁶¹

3.21 SAIC (Verenigde Staten)

3.21.1 Bedrijfsprofiel

Science Applications International Corporation (SAIC), gevestigd in de Verenigde Staten, biedt wetenschappelijke, technische en technologische toepassingen. De belangrijkste divisies van het bedrijf zijn cybersecurity, energie, milieu en infrastructuur, onderzoek, gezondheid en logistiek.¹⁶²

Over het boekjaar 2012 dat eindigde op 31 januari 2012 rapporteerde SAIC een omzet van US\$ 10.587 miljoen (€ 8.049 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van US\$ 311 miljoen (€ 236 miljoen) en een netto-winst van US\$ 59 miljoen (€ 45 miljoen).¹⁶³

3.21.2 Kernwapens

In de afgelopen 25 jaar heeft SAIC technische, engineering en ondersteunende diensten geleverd aan het kernwapenprogramma van de *National Nuclear Security Administration (NNSA) Office of Defense Programs*. SAIC's werk in voorraadbeheer voor de *Office of Defense Programs* omvat technische en programmatische ondersteuning voor wapenonderhoud, bewaking, verlenging van de levensduur, en aanpassingen aan de wapensystemen. SAIC biedt ondersteuning voor de ontwikkeling en ontplooiing van de productietechnologieën voor materialen, productie, aankoop, en inspectie en testen voor vervangende onderdelen gebruikt in kernwapens en ballistische raketten, en voor gezamenlijke testassemblages.¹⁶⁴

In februari 2012 kreeg SAIC een contract toegekend voor technische en analytische diensten voor de *Department of Defense (DoD)*. Het contract heeft een looptijd van een jaar, maar kan vier keer met een jaar verlengd worden. De waarde van het contract is maximaal US\$ 95 miljoen, als alle opties worden uitgeoefend. Volgens het contract zal SAIC professionele, technische, analytische en administratieve diensten bieden, met inbegrip van: nucleair-gerelateerde technische beoordelingen, en verbetering van processen en productiviteit.¹⁶⁵

3.22 Serco (Verenigd Koninkrijk)

3.22.1 Bedrijfsprofiel

Serco Group, gevestigd in het Verenigd Koninkrijk, werkt als een dienstverlener voor overheden en commerciële klanten wereldwijd. De belangrijkste overheidsklanten zijn actief op het gebied van gezondheid, onderwijs, vervoer, wetenschap en defensie, terwijl de particuliere klanten toonaangevende bedrijven met activiteiten in verschillende markten zijn.¹⁶⁶

Over 2011 rapporteerde Serco een omzet van £ 4.646 miljoen (€ 5.544 miljoen), resulterend in een bedrijfsresultaat van £ 266 miljoen (€ 317 miljoen) en een nettowinst van £ 175 miljoen (€ 209 miljoen).¹⁶⁷

3.22.2 Kernwapens

Serco is voor 33,3% mede-eigenaar van de joint venture AWE-ML, het bedrijf dat de UK Atomic Weapons Establishment (AWE) beheert. De andere twee eigenaars zijn Jacobs Engineering (paragraaf 3.14) en Lockheed Martin (paragraaf 3.16). De AWE is verantwoordelijk voor het onderhoud van het Trident nucleaire wapenarsenaal van het Verenigd Koninkrijk. De Trident is een inter-continentale ballistische kernraket die vanaf een onderzeeër gelanceerd wordt, namelijk vanaf de Vanguard-klasse onderzeeërs. AWE's rol in het onderhoud van de Trident-kernraketten betreft de gehele levenscyclus van eerste concept tot evaluatie, ontwerpen van componentfabricage en assemblage, in-service ondersteuning en ontmanteling en verwijdering.¹⁶⁸ AWE-ML heeft een 25-jarig contract om de AWE te beheren dat loopt tot maart 2025.¹⁶⁹

3.23 Thales (Frankrijk)

3.23.1 Bedrijfsprofiel

Thales, gevestigd in Frankrijk, produceert informatiesystemen voor defensie en veiligheid, luchtvaart en transport markten.¹⁷⁰

Over 2011 rapporteerde Thales een omzet van € 13.028 miljoen, wat resulteerde in een bedrijfsresultaat van € 726 miljoen en een nettowinst van € 511 miljoen.¹⁷¹

3.23.2 Kernwapens

Thales produceert sonarinstallaties voor zowel Franse als Britse nucleaire onderzeeërs.¹⁷²

Thales neemt samen met EADS (paragraaf 3.8), Safran (paragraaf 3.20) en anderen deel in een overeenkomst uit december 2004 om de nieuwe M51 kernraket te bouwen voor de nieuwe Franse onderzeeërs, met een geschatte waarde van € 3 miljard. EADS Space Transportation is de hoofdcontractant, en Safran, SNPE, DCN en Thales zijn de belangrijkste onderaannemers.¹⁷³

De M51 beschikt over meerdere kernkoppen, met veel meer massa en volume dan de M4. Hij heeft ook een groter bereik dan de M4, waardoor onderzeeërs hun actieradius kunnen uitbreiden. De nucleaire onderzeeër *Le Terrible* is sinds eind 2010 met de M51 uitgerust. De raket zal ook aan boord van de andere Franse nieuwe-generatie onderzeeërs, *Triomphant* en *Temeraire*, in gebruik genomen worden. Voor een tweede versie van de M51, met nieuwe nucleaire koppen, zal vanaf 2015 opdracht worden gegeven.¹⁷⁴

Hoofdstuk 4 Nederlandse bankgroepen en kernwapens

4.1 ABN Amro

4.1.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

Het overkoepelende duurzaamheidsbeleid, de Sustainability Risk Policy, van ABN Amro geldt volgens de eerste alinea's van dit beleidsstuk voor alle rollen die de banken heeft, dus zowel voor bankinvesteringen als voor vermogensbeheer. Dit beleid wordt verder uitgewerkt in een Exclusion List, waarover in de Sustainability Risk Policy wordt gezegd: "The bank has also identified 'embargoed activities' that it considers unacceptable from a sustainability risk perspective and for which there is a bank-wide embargo (see Exclusion List). In the case of such activities, no exceptions under this policy are allowed without approval from the bank's Managing Board."¹⁷⁵

In haar Defence Policy, die de Sustainability Risk Policy van ABN Amro verder uitwerkt voor de wapenindustrie, zegt ABN Amro over investeringen in producenten van controversiële wapens:

"Excluded activities:

- Production of controversial weapons (cluster bombs, anti-personnel mines, nuclear, chemical or biological weapons);
- Trade in or distribution of controversial weapons (cluster bombs, anti-personnel mines, nuclear, chemical or biological weapons).

ABN Amro will not engage with transactions and activities, nor will it promote products that are linked to the production of, trade in or distribution of controversial weapons. Entities that are directly involved in such single-purpose activities or behaviour that is considered unacceptable by ABN Amro according to the bank's Sustainability Risk Policy in general and its Exclusion List in particular are excluded from all of the bank's investment services."¹⁷⁶

Uit de Sustainability Risk Policy en de Defence Policy van ABN AMRO zou dus de conclusie getrokken kunnen worden dat alle bankinvesteringen en investeringen in het kader van vermogensbeheer in kernwapenproducenten uitgesloten zijn. ABN Amro maakt echter een uitzondering voor beleggingsfondsen waarvan het beheer is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders, zo staat verwoord in de *Exclusion List*: "The Exclusion List does not apply to assets managed by external parties for which ABN AMRO has developed a separate engagement strategy."¹⁷⁷

4.1.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen door ABN Amro Bank in de kernwapensector gevonden.

4.1.3 Vermogensbeheer

Tabel 3 en Tabel 4 geven een overzicht van de investeringen van de ABN Amro Groep in het kader van vermogensbeheer. Tabel 3 laat zien hoeveel aandelen van kernwapenproducenten door de beleggingsfondsen van dochterbedrijf Neuflyze OBC worden beheerd. Op de meest recente rapportagedatum zijn investeringen in vijf verschillende kernwapenproducenten gevonden. De investeringen hadden een totale waarde van € 5,54 miljoen. De aandelen worden, namens particuliere en institutionele beleggers, beheerd via dochtermaatschappijen van ABN Amro in Nederland en Frankrijk. Die dochtermaatschappijen hebben op hun beurt het daadwerkelijke beheer uitbesteed aan externe vermogensbeheerders die niet tot de ABN Amro Groep behoren. Uiteraard is ABN Amro wel uiteindelijk verantwoordelijk voor de keuze van deze vermogensbeheerders en de beleggingsbeslissingen die zij maken.

Voor elk van de gevonden investeringen is aangegeven wat de marktwaarde van de aandelen op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de aandelen uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsaandelen. Een gedetailleerd overzicht van de aandelen van kernwapenproducenten beheerd door ABN Amro wordt gegeven in Bijlage 1.

Tabel 3 ABN Amro: Beheer van aandelen

Bedrijf	Land	Waarde € mln	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Babcock International	VK	2,88	236.530	0,06	31/10/12
Fluor	VS	0,37	9.469	0,00	30/11/12
Honeywell International	VS	0,30	6.337	0,00	31/10/12
Northrop Grumman	VS	0,32	6.081	0,00	31/10/12
Rolls-Royce	VK	1,67	156.375	0,01	31/10/12
Totaal ABN Amro		5,54			

Bron: Thomson ONE Banker, "Share ownership", *Thomson ONE Banker* (www.thomsonone.com), bezocht in december 2012.

Tabel 4 laat zien hoeveel van de door kernwapenproducenten uitgegeven obligaties door ABN Amro's dochterbedrijf Neuflyze OBC worden beheerd. ABN Amro Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum obligaties van drie kernwapenproducenten met een totale waarde van € 2,05 miljoen.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de obligaties op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de obligaties uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsobligaties.

Tabel 4 ABN Amro: Beheer van obligaties van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Beheerder	Waarde € 1.000	% alle obligaties	Datum
EADS	Nederland	Neuflyze OBC Asset Management	350	0,02	31/12/11
Northrop Grumman	VS	Neuflyze OBC Asset Management	304	0,01	31/12/11
Safran	Frankrijk	Neuflyze OBC Asset Management	1.400	0,19	31/12/11
Totaal ABN Amro			2.054		

Bron: Bloomberg Database, "Bond Holdings", *Bloomberg Database*, bezocht in december 2012.

4.1.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. ABN Amro Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.

- Vermogensbeheer: Ja. ABN Amro Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van vijf verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 5,54 miljoen en obligaties van drie kernwapenproducenten met een totale waarde van € 2,05 miljoen.
- De investeringen van ABN Amro Groep (in het kader van vermogensbeheeractiviteiten) zijn in lijn met de de uitzondering op het wapenbeleid van ABN Amro. Hoewel ABN Amro in haar *Sustainability Risk Policy* en haar *Defence Policy* bedrijven die betrokken zijn bij het produceren of verhandelen van kernwapens uitsluit van alle bankinvesteringen en investeringen in het kader van vermogensbeheer, maakt de bankgroep in diens *Exclusion List* een uitzondering voor ABN Amro beleggingsfondsen waarvan het beheer is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders.

4.1.5 Reactie ABN Amro

In een reactie zegt ABN Amro: “Al enige tijd zijn wij met externe beheerders van mandaten in gesprek ('engagement') om hun beleggingen in controversiële wapens terug te brengen/te beëindigen. Deze gesprekken worden gevoerd door onze Franse dochter Neuflyze OBC, die de dagelijkse contacten onderhoudt met deze externe beheerders. Inmiddels kunnen we melden, dat alle 'externe' mandaten vrij zijn van beleggingen in producenten van clusterwapens. Wij hebben het streven om in de komende tijd met onze externe beheerders intensiever over duurzaamheid te overleggen.”¹⁷⁸

4.2 Aegon

4.2.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

Het beleid van Aegon ten aanzien van kernwapens luidt als volgt: “Aegon sluit beleggingen uit in alle bedrijven die kernwapens maken of ondersteunen voor landen die niet ingevolge het Non-Proliferatie Verdrag tot één van de vijf kernmachten behoren.”¹⁷⁹

4.2.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen door Aegon Bank in de kernwapensector gevonden.

4.2.3 Vermogensbeheer

Tabel 5 en Tabel 6 geven een overzicht van de investeringen van Aegon in het kader van vermogensbeheer.

Tabel 5 laat zien hoeveel aandelen van kernwapenproducenten door de verschillende dochtermaatschappijen van Aegon worden beheerd. Op de meest recente rapportagedatum zijn investeringen van Aegon fondsen in 17 verschillende kernwapenproducenten gevonden. De beleggingen hadden een totale waarde van € 350,61 miljoen. De aandelen worden beheerd via dochtermaatschappijen en fondsenmanagers in Nederland, het Verenigde Koninkrijk, en de Verenigde Staten. Een deel van de beleggingen zijn gevonden in Aegon fondsen die door externe managers beheerd worden: Aegon heeft deze managers aangesteld om één of meer Aegon-fondsen te beheren.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de aandelen op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de aandelen uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsaandelen. Een gedetailleerd overzicht van de aandelen van kernwapenproducenten beheerd door Aegon wordt gegeven in tabel 5.

Tabel 5 Aegon: Beheer van aandelen

Bedrijf	Land	Waarde €	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Alliant Techsystems	VS	4,29	110.080	0,33	30/09/12
Babcock International	VK	1,77	164.536	0,04	31/05 tot 31/08/12
BAE Systems	VK	5,20	1.440.063	0,04	31/05 tot 30/09/12
Boeing	VS	116,92	2.117.594	0,27	30/06/11 tot 30/09/12
EADS	Nederland	5,35	177.128	0,02	31/05 tot 30/09/12
Fluor	VS	7,48	181.828	0,11	31/03 tot 30/09/12
GenCorp	VS	1,26	170.800	0,28	30/09/12
General Dynamics	VS	13,77	300.425	0,07	30/09/12
Honeywell International	VS	124,05	2.703.699	0,33	31/12/11 tot 30/09/12
Jacobs Engineering Group	VS	1,81	59.983	0,04	31/03 tot 31/08/12
Lockheed Martin	VS	8,50	117.034	0,03	30/09 tot 31/10/12
Northrop Grumman	VS	16,11	317.491	0,12	31/03 tot 30/09/12
Rockwell Collins	VS	2,62	66.007	0,04	31/03 tot 30/09/12
Rolls/Royce	VK	32,11	3.045.806	0,15	31/05 tot 30/09/12
Safran	Frankrijk	3,11	111.297	0,02	31/05 tot 30/09/12
SAIC	VS	4,74	508.702	0,16	31/03 tot 30/09/12
Serco Group	VK	1,52	213.333	0,04	31/05 tot 31/08/12
Totaal Aegon		350,61			

Bron: Thomson ONE Banker, "Share ownership", *Thomson ONE Banker* (www.thomsonone.com), bezocht in december 2012.

Tabel 6 laat zien hoeveel van de door kernwapenproducenten uitgegeven obligaties door Aegon's Amerikaanse dochterbedrijf Transamerica worden beheerd. Aegon beheerde op de meest recente rapportagedatum obligaties van tien kernwapenproducenten met een totale waarde van 202,85 miljoen.

Voor elke investering in obligaties wordt de marktwaarde op de genoemde rapportagedatum als ook het percentage van het totaal aantal uitstaande bedrijfsobligaties gegeven.

Tabel 6 Aegon: Beheer van obligaties van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Beheerder	Waarde € 1.000	% alle obligaties	Datum
Alliant Techsystems	VS	Transamerica Life Insurance	1.519	0,36	30/06/12
<i>Totaal Alliant Techsystems</i>			<i>1.519</i>	<i>0,36</i>	
BAE Systems	VK	Transamerica Life Insurance	22.031	0,6	30/06/12
		Transamerica Financial Life Insurance	2.659	0,07	30/06/12

Bedrijf	Land	Beheerder	Waarde € 1.000	% alle obligaties	Datum
		Transamerica Partners	1.626	0,04	31/12/11
		Transamerica Series trust	795	0,02	30/09/12
<i>Totaal BAE Systems</i>			<i>27.111</i>	<i>0,73</i>	
Boeing	VS	Transamerica Advisors Life Insurance	2.279	0,03	30/06/12
		Transamerica Financial Life Insurance	32.287	0,43	30/06/12
		Transamerica Life Insurance	44.101	0,59	30/06/12
		Transamerica Partners	84	0	31/12/11
		Transamerica Series Trust	137	0	30/09/12
<i>Totaal Boeing</i>			<i>78.888</i>	<i>1,05</i>	
Fluor	VS	Transamerica Series Trust	494	0,12	30/09/12
<i>Totaal Fluor</i>			<i>494</i>	<i>0,12</i>	
Honeywell International	VS	Transamerica Financial Life Insurance	17.302	0,34	30/06/12
	VS	Transamerica Life Insurance	51.045	1,01	30/06/12
<i>Totaal Honeywell International</i>			<i>68.347</i>	<i>1,35</i>	
Huntington Ingalls	VS	Transamerica Partners	1.618	0,18	30/09/12
<i>Totaal Huntington Ingalls</i>			<i>1.618</i>	<i>0,18</i>	
Lockheed Martin	VS	Transamerica Partners	3.845	0,07	31/12/11
		Transamerica Series Trust	648	0,01	30/09/12
<i>Totaal Lockheed Martin</i>			<i>4.493</i>	<i>0,08</i>	
Northrop Grumman	VS	Transamerica Partners	1.185	0,04	31/12/11
<i>Totaal Northrop Grumman</i>			<i>1.185</i>	<i>0,04</i>	
Rockwell Collins	VS	Transamerica Life Insurance	11.927	2,09	30/06/12
<i>Totaal Rockwell Collins</i>			<i>11.927</i>	<i>2,09</i>	
SAIC	VS	Transamerica Life Insurance Co	7.269	0,73	30/06/12
<i>Totaal SAIC</i>			<i>7.269</i>	<i>0,73</i>	
Totaal Aegon			202.851		

Bron: Bloomberg Database, "Bond Holdings", *Bloomberg Database*, bezocht in december 2012.

4.2.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. Aegon Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer: Ja. Aegon beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van 17 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 350,61 miljoen en obligaties van 10 kernwapenproducenten met een totale waarde van € 202,85 miljoen.

- Aegon handelt in lijn met haar wapenbeleid, want er zijn geen investeringen gevonden in bedrijven die kernwapens maken of ondersteunen voor landen die niet ingevolge het Non-Proliferatie Verdrag tot één van de vijf kernmachten behoren. Het wapenbeleid van Aegon schiet echter tekort om te voorkomen dat de bankgroep, via haar vermogensbeheeractiviteiten, ruim investeert in kernwapenproducenten die kernwapens produceren voor de vijf NPV-kernmachten.

Aegon heeft niet inhoudelijk op de onderzoeksresultaten gereageerd.

4.3 ASN Bank

4.3.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

Ten aanzien van de wapenindustrie stelt ASN Bank: “Ondernemingen die zich bewezen stelselmatig schuldig maken aan de volgende mensenrechtenschendingen worden (...) uitgesloten: (...) Ondernemingen die zich mengen in of profiteren van oorlogsmisdaden of actief zijn in wapenproductie of wapenhandel. Voor de ASN Bank betekent dit dus dat zij ook afziet van elke vorm van financiering van, of investering in ondernemingen actief in de ontwikkeling, productie, distributie van of handel in wapens. Wapens zijn alle soorten conventionele wapens, munitie, onderdelen van wapens, ondersteunende technologieën en samenhangende expertise. Voor een exacte definiëring van het begrip ‘wapen’ volgt de ASN Bank de lijst die door de EU is opgesteld (Common Military List of the European Union). Deze lijst omvat een brede opsomming van wapens, onderdelen, chemicaliën maar ook ICT producten en dienstverlening. De ASN Bank sluit ook ondernemingen uit die producten produceren die naast een civiele toepassing primair in wapens worden toegepast.”¹⁸⁰

4.3.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen geïdentificeerd in de kernwapensector door ASN Bank.

4.3.3 Vermogensbeheer

Voor ASN Bank zijn in het kader van vermogensbeheer geen beleggingen geïdentificeerd in de kernwapensector.

4.3.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. ASN Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer. Nee. ASN Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar vermogensbeheeractiviteiten.
- ASN Bank handelt in lijn met haar wapenbeleid, dat alle investeringen in alle wapenproducenten uitsluit.

ASN Bank heeft met veel belangstelling kennis genomen van het praktijkonderzoek kernwapens. ASN Bank constateert dat de uitkomsten van dit onderzoek overeenkomen met haar beleid op het gebied van wapens.

4.4 Delta Lloyd

4.4.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

Het beleid van Delta Lloyd Asset Management ten aanzien van controversiële wapens luidt als volgt: “Controversiële wapens zijn wapens die onevenredig veel slachtoffers veroorzaken, waarvan de effecten disproportioneel zijn of die geen onderscheid maken tussen militaire doelen en burgerdoelen. De effecten van deze wapens kunnen nog jaren na het gebruik ervan merkbaar blijven.

Delta Lloyd Asset Management keurt de productie van, handel in en/of het gebruik van controversiële wapens ten strengste af. Zij sluit daarom bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie en ontwikkeling van controversiële wapens.

De lijst van Delta Lloyd Asset Management voorziet in uitsluiting van de volgende typen wapens:

1. Anti-persoonsmijnen
2. Biologische wapens
3. Chemische wapens
4. Clusterwapens
5. Verarmd uranium
6. Wit fosfor¹⁸¹

4.4.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen door Delta Lloyd Bank in de kernwapensector gevonden.

4.4.3 Vermogensbeheer

Tabel 7 geeft een overzicht van de investeringen van Delta Lloyd Groep in het kader van vermogensbeheer. De tabel laat zien hoeveel aandelen van kernwapenproducenten door de verschillende dochtermaatschappijen van Delta Lloyd Groep, namens particuliere en institutionele beleggers, worden beheerd. Delta Lloyd Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van vier verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 3,83 miljoen.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de aandelen op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de aandelen uitmaken van het totaal aantal uitstaande aandelen van het bedrijf. Een gedetailleerd overzicht van de aandelen van kernwapenproducenten beheerd door Delta Lloyd wordt gegeven in Bijlage 3.

Tabel 7 Delta Lloyd: Beheer van aandelen

Bedrijf	Land	Waarde € mln	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Boeing	VS	0,65	12.678	0,00	31/12/2012
Fluor	VS	0,15	3.372	0,00	31/12/2012
Northrop Grumman	VS	0,23	4.633	0,00	31/12/2012
Rolls-Royce	VK	2,80	274.727	0,01	31/12/2012
Totaal Delta Lloyd		3,83			

Bron: Bron: Boersma, H., "Overzicht beleggingen Delta Lloyd in kernwapenproducenten", Delta Lloyd Asset Management, 28 januari 2013.

4.4.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. Delta Lloyd Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer: Ja. Delta Lloyd Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van vier verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 3,83 miljoen.
- De beleggingen in kernwapenproducenten van Delta Lloyd Groep zijn niet in strijd met het beleggingsbeleid van Delta Lloyd, omdat kernwapens niet onder controversiële wapens worden gerekend. Het wapenbeleid van Delta Lloyd schiet dus tekort om te voorkomen dat de bankgroep, via haar vermogensbeheeractiviteiten, investeert in kernwapenproducenten.

4.4.5 Reactie Delta Lloyd

In reactie op de onderzoeksbevindingen laat Delta Lloyd weten dat "op dit moment een heroriëntatie plaats vindt op de visie van Delta Lloyd Asset Management op kernwapens."¹⁸²

4.5 ING Groep

4.5.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

In het "Financierings- en investeringsbeleid" schrijft ING Groep ten aanzien van bankinvesteringen in producenten van kernwapens: "Kernwapens hebben een ander karakter dan bijvoorbeeld anti-persoonslandmijnen of clustermunition. Eigendom, productie, proliferatie en het gebruik van kernwapens zijn sterk gereguleerd, onderhevig aan toezicht en wordt waar nodig door de internationale gemeenschap gesanctioneerd. Vanwege het feit dat kernwapens gereguleerd zijn, en door de internationale gemeenschap niet volledig uitgesloten worden, zijn veel technische bedrijven op de een of andere manier bij de kernwapenprogramma's van hun respectievelijke overheden betrokken. ING vindt dat kernwapens controversiële wapens zijn omdat ze zonder onderscheid slachtoffers maken en het aannemelijk is dat er bij gebruik burgerslachtoffers vallen. We financieren daarom geen kernwapens. Het kan echter wel voorkomen dat we de niet-controversiële activiteiten van technische bedrijven, zoals civiele luchtvaart, financieren als het bedrijf ons kan garanderen dat ING gelden niet voor kernwapengerelateerde activiteiten gebruikt wordt."¹⁸³

Voor wat betreft investeringen in het kader van vermogensbeheer, sluit het beleggingsbeleid van ING Investment Management “investeringen uit in bedrijven die betrokken zijn bij kernwapens en daarbij een duidelijke focus hebben op defensie gerelateerde activiteiten.” Voor sommige vormen van vermogensbeheer gelden uitzonderingen op het beleid: “Met uitzondering van index-trackers en expliciete opdrachten van klanten zal ING er, waar juridisch mogelijk en door ons eenzijdig afdwingbaar, voor zorgen dat geld van klanten niet via de door ING beheerde beleggingsfondsen in dergelijke bedrijven wordt geïnvesteerd.”¹⁸⁴ In de praktijk betekent dit vooral dat het beleid niet geldt voor beleggingsfondsen die door de Amerikaanse dochter van ING worden beheerd.

4.5.2 Bankinvesteringen

Voor bankinvesteringen is naar kredietverlening en financiële diensten in het kader van *investment banking* gekeken.

Op het moment van onderzoek participeert ING Bank in leningen aan drie kernwapenproducenten:

- In april 2011 heeft EADS (Nederland) een lening van € 3.000 miljoen van een syndicaat van 32 banken verkregen. De lening heeft een looptijd van vijf jaar en wordt gebruikt voor herfinanciering en algemene bedrijfsdoeleinden. ING participeerde met een geschat bedrag van € 75 miljoen.¹⁸⁵
- In november 2012 heeft Fluor (Verenigde Staten) een lening van US\$ 1.800 miljoen (€ 1.412 miljoen) van een syndicaat van acht banken verkregen. De lening heeft een looptijd van vijf jaar en wordt gebruikt voor herfinanciering en algemene bedrijfsdoeleinden. ING participeerde met een geschat bedrag van € 141,2 miljoen.¹⁸⁶
- In december 2010 heeft Safran (Frankrijk) een lening van € 1.600 miljoen van een syndicaat van twaalf banken verkregen. De lening heeft een looptijd van vijf jaar en wordt gebruikt voor algemene bedrijfsdoeleinden. ING participeerde met een geschat bedrag van € 91,4 miljoen.¹⁸⁷

Sinds begin 2009 heeft ING Bank aan de uitgifte van nieuwe obligaties door één kernwapenproducent deelgenomen:

- In augustus 2011 gaf Fluor (Verenigde Staten) tienjarige obligaties uit met een couponrente van 3,375% en haalde hiermee € 360,2 miljoen op. ING Financial Markets participeerde in het syndicaat van 17 banken, en onderschreef een bedrag van € 10,7 miljoen.¹⁸⁸

4.5.3 Vermogensbeheer

Tabel 8 en Tabel 9 geven een overzicht van de investeringen van ING Groep in het kader van vermogensbeheer.

Tabel 8 laat zien hoeveel aandelen van kernwapenproducenten door de verschillende dochtermaatschappijen van de ING Groep, namens particuliere en institutionele beleggers, worden beheerd. Op de meest recente rapportagedatum zijn investeringen van ING fondsen in 20 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 559,09 miljoen gevonden. De aandelen worden beheerd via dochtermaatschappijen en fondsenmanagers in Nederland, de Bahamas, Canada, Hong Kong, India, Taiwan en de Verenigde Staten. Een deel van de beleggingen zijn gevonden in ING fondsen die door externe managers beheerd worden: deze vermogensbeheerders zijn door ING aangesteld om fondsen van ING te beheren, volgens richtlijnen die ING heeft opgesteld.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de aandelen op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de aandelen uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsaandelen. Een gedetailleerd overzicht van de aandelen van kernwapenproducenten beheerd door ING Groep wordt gegeven in Bijlage 4.

Tabel 8 ING Groep: Beheer van aandelen

Bedrijf	Land	Waarde € mln	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Alliant Techsystems	VS	8,34	214.060	0,66	30/09/12
Babcock International	VK	1,13	97.331	0,02	30/09/12
Babcock & Wilcox Company	VS	5,62	283.545	0,24	30/09/12
BAE Systems	VK	18,51	4.538.478	0,13	31/12/11 tot 30/09/12
Boeing	VS	105,22	1.959.719	0,26	31/12/11 tot 31/10/12
EADS	Nederland	51,38	2.053.050	0,25	31/12/11 tot 31/10/12
Fluor	VS	109,51	2.516.651	1,51	31/12/11 tot 31/10/12
GenCorp	VS	1,82	249.415	0,41	30/06 tot 30/09/12
General Dynamics	VS	80,22	1.575.338	0,45	31/12/11 tot 30/09/12
Honeywell International	VS	91,10	1.961.890	0,25	31/12/11 tot 31/10/12
Huntington Ingalls	VS	3,17	96.888	0,20	30/09/2012
Jacobs Engineering Group	VS	3,04	96.756	0,07	31/12/11 tot 30/09/12
Larsen & Toubro	India	0,80	35.765	0,00	30/04 tot 30/10/12
Lockheed Martin	VS	32,91	454.432	0,15	30/11/11 tot 30/09/12
Northrop Grumman	VS	11,33	220.121	0,08	31/12/11 tot 30/09/12
Rockwell Collins	VS	6,25	149.784	0,10	31/12/11 tot 30/09/12
Rolls-Royce	VK	14,74	1.422.706	0,06	31/12/11 tot 30/09/12
SAIC	VS	10,07	1.162.500	0,33	30/11/11 tot 31/10/12
Safran	Frankrijk	1,66	59.766	0,01	31/12/11 tot 30/09/12
Serco Group	VK	2,27	312.404	0,06	31/12/11 tot 30/09/12
Totaal		559,09			

Bron: Thomson ONE Banker, "Share ownership", *Thomson ONE Banker*
(www.thomsonone.com), bezocht in december 2012.

Tabel 9 laat zien hoeveel van de door kernwapenproducenten uitgegeven obligaties door ING dochterbedrijven worden beheerd. ING Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum obligaties van vijf kernwapenproducenten met een totale waarde van € 99,14 miljoen.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de obligaties op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de obligaties uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsobligaties.

Tabel 9 ING Groep: Beheer van obligaties van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Beheerder	Waarde € 1.000	% alle obligaties	Datum
BAE Systems	VK	ING Investments	586	0,02	30/09/12
<i>Totaal BAE Systems</i>			<i>586</i>	<i>0,02</i>	
Boeing	VS	ING Investments	2.659	0,04	30/09/12
		ING Life Insurance & Annuity	1.443	0,02	30/06/12
		ING USA Annuity & Life Insurance	6.333	0,08	30/06/12
		Reliastar Life Insurance	17.001	0,23	30/06/12
		Reliastar Life Insurance Co of NY	1.519	0,02	30/06/12
<i>Totaal Boeing</i>			<i>28.955</i>	<i>0,39</i>	
Honeywell International	VS	ING Investments	1.975	0,04	30/09/12
		ING Life Insurance & Annuity	3.799	0,08	30/06/12
		ING USA Annuity & Life Insurance	49.419	0,98	30/06/12
		Reliastar Life Insurance	8.129	0,16	30/06/12
		Reliastar Life Insurance Company of NY	1.291	0,03	30/06/12
<i>Totaal Honeywell International</i>			<i>64.613</i>	<i>1,29</i>	
Huntington Ingalls	VS	ING Investments	765	0,08	30/09/12
<i>Totaal Huntington Ingalls</i>			<i>765</i>	<i>0,08</i>	
Lockheed Martin	VS	ING Investments	4.219	0,08	30/09/12
<i>Totaal Lockheed Martin</i>			<i>4.219</i>	<i>0,08</i>	
Totaal ING Groep			99.138		

Bron: Bloomberg Database, "Bond Holdings", *Bloomberg Database*, bezocht in december 2012.

4.5.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Ja. ING Bank heeft op het moment van onderzoek drie leningen uitstaan met een totale geschatte waarde van € 307,6 miljoen. Ook participeerde ING Bank anderhalf jaar geleden in de uitgifte van nieuwe obligaties van één kernwapenproducent voor een totaal bedrag van 10,7 miljoen.
- Vermogensbeheer: Ja. ING Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van 20 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 559,09 miljoen en obligaties van vijf kernwapenproducenten met een totale waarde van € 99,14 miljoen.

- De bankinvesteringen van ING Groep zijn in overeenstemming met het kernwapenbeleid van ING Groep, want ING laat weten: “Van alle genoemde partijen beschikt ING over schriftelijke verklaringen dat onze kredietlijnen niet voor de productie van kernwapens worden gebruikt.”¹⁸⁹
- De investeringen van ING Groep in het kader van vermogensbeheer zijn in overeenstemming met het kernwapenbeleid van ING Investment Management, omdat het gedeeltelijk gaat om bedrijven die weliswaar “betrokken zijn bij kernwapens”, maar die daarbij geen “duidelijke focus hebben op defensie gerelateerde activiteiten”. Voor een ander deel gaat het wel om “bedrijven die betrokken zijn bij kernwapens en daarbij een duidelijke focus hebben op defensie gerelateerde activiteiten”.¹⁹⁰ De beleggingen in deze bedrijven vinden echter plaats door de Amerikaanse dochter van ING, waarvoor het ING-beleid een uitzondering maakt.

4.5.5 Reactie ING

Over de gevonden bankinvesteringen in kernwapenproducenten zegt ING:

“In geval van financiering zien wij er op toe dat onze gelden niet voor controversiële doeleinden gebruikt worden. E.e.a. moet blijken uit het doel van de financiering, bijvoorbeeld burgerluchtvaart, of uit een schriftelijke verklaring van het te financieren bedrijf. Van alle genoemde partijen beschikt ING over schriftelijke verklaringen dat onze kredietlijnen niet voor de productie van kernwapens worden gebruikt.

Over de investeringen in het kader van vermogensbeheer zegt ING:

“Defensiebedrijven die zich toeleggen op de defensie-industrie en betrokken zijn bij de productie van kernwapens worden door ING uitgesloten van investeringen. Dit beleid geldt in principe wereldwijd. In praktijk kunnen wij ons beleid om juridische redenen in de Verenigde Staten niet afdwingen. Verreweg het merendeel van de in het rapport beschreven beleggingen zit dan ook in onze Amerikaanse beleggingsfondsen voor Amerikaanse klanten. Technologiebedrijven die zich toeleggen op civiele activiteiten – zoals burgerluchtvaart –, en betrokken zijn bij de productie van kernwapens, worden door ons niet uitgesloten van investeringen. In Azië en Europa belegt ING in enkele van de in het rapport genoemde namen.”¹⁹¹

4.6 NIBC

4.6.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

In het duurzaamheidsbeleid van NIBC wordt gesteld dat: “NIBC geen financiering zal verstrekken aan ondernemingen of projecten die controversiële wapens gebruiken, produceren, onderhouden of opslaan.” Onder controversiële wapens schaarft NIBC in ieder geval: “biologische wapens, chemische wapens, clustermunitie, landmijnen, nucleaire wapens, radiologische wapens en wapens met verarmd uranium.”¹⁹²

4.6.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen door NIBC Bank in de kernwapensector gevonden.

4.6.3 Vermogensbeheer

Er zijn geen beleggingen door NIBC gevonden in de kernwapensector in het kader van vermogensbeheeractiviteiten.

4.6.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. NIBC Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer. Nee. NIBC Groep heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar vermogensbeheeractiviteiten.
- NIBC handelt in lijn met haar wapenbeleid, dat alle investeringen in kernwapenproducenten uitsluit.

4.7 Rabobank Groep

4.7.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

Rabobank Groep stelt in haar “Beleid wapenindustrie” dat “ons beleid wapenindustrie [is] gebaseerd op het principe ‘Nee, tenzij’”. Dit principe luidt als volgt: vanuit morele opvattingen dient Rabobank zich te onthouden van het faciliteren van de wapenindustrie, tenzij het een bedrijf betreft dat niet-controversiële of wapengerelateerde producten levert. Rabobank verstrekt daarom geen financiering aan bedrijven, die betrokken zijn bij controversiële wapens, en/of die betrokken zijn bij wapens die voor controversiële doeleinden worden gebruikt.

De volgende wapens worden door Rabobank momenteel als controversieel beschouwd: clusterwapens, anti-persoonsmijnen, nucleaire wapens, biologische of chemische wapens.”¹⁹³

Dit beleid geldt voor de bankinvesteringen van de Rabobank Groep, en in principe ook voor investeringen door dochtermaatschappijen (m.n. Robeco) die zich met vermogensbeheer bezig houden: “Ten aanzien van de implementatie van het beleid wapenindustrie door deze dochtermaatschappijen verwijzen wij naar het specifieke beleid van deze partijen.”

De manier waarop het uitsluitingsbeleid van Robeco het “Beleid wapenindustrie” van de Rabobank Groep implementeert, verzwakt het “Nee, tenzij” principe van de Rabobank Groep echter: “Robeco deems anti-personnel mines, cluster munitions, and chemical, biological and nuclear weapons to be controversial. The production of, and trade in, such weapons is forbidden (with the exception of nuclear weapons produced for and/or provided to Nuclear Weapons States) by treaties signed by a large number of countries, or is forbidden by local laws. Robeco-governed mutual and institutional funds do not invest in securities related to companies that are producers of such weapons or their components, or that gain significant revenues from selling or transporting them. This includes nuclear weapons produced for and/or delivered to non-Nuclear Weapons States.”¹⁹⁴

De definitie van non-Nuclear Weapons States baseert Robeco op het Non-Proliferatie Verdrag. Waar in het “Beleid wapenindustrie” van de Rabobank Groep dus alle investeringen in kernwapenproducenten zijn uitgesloten, beperkt dochterbedrijf Robeco zich tot het uitsluiten van investeringen in bedrijven die kernwapens produceren voor landen die niet tot de vijf NPV-kernmachten behoren.

Bovendien is het van beleid niet van toepassing op dochtermaatschappijen waarin Robeco een minderheidsbelang heeft, zoals Camara Robeco (49%) in India, en dochtermaatschappijen met een eigen governance structuur, zoals Harbor Capital Advisors in de Verenigde Staten.¹⁹⁵

4.7.2 Bankinvesteringen

Op het moment van onderzoek stond er één lening aan een kernwapenproducent uit waarin Rabobank geparticipeerd heeft:

- In maart 2007 heeft Larsen & Toubro (India) een lening van US\$ 200 miljoen (€ 152,1 miljoen) van een syndicaat van 14 banken verkregen. De lening wordt gebruikt voor investeringen en algemene bedrijfsdoeleinden. De lening is in drie tranches van US\$ 66,67 miljoen (€ 50,7 miljoen) met looptijden van vier, vijf en zes jaar opgedeeld. Rabobank participeerde in iedere tranche met een bedrag van US\$ 8,33 miljoen (€ 6,3 miljoen), resulterend in een totaal participatie van € 18,9 miljoen.¹⁹⁶ Vanwege het tijdstip van afsluiten en de looptijd van de verschillende tranches, gaan we er vanuit dat alleen de laatste tranche (€ 6,3 miljoen) nog uitstaat.

4.7.3 Vermogensbeheer

Tabel 10 en Tabel 11 geven een overzicht van de investeringen van Rabobank Groep in het kader van vermogensbeheer.

Tabel 10 laat zien hoeveel aandelen van kernwapenproducenten door dochterbedrijf Robeco, namens particuliere en institutionele beleggers, worden beheerd. Robeco beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van 15 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 80,23 miljoen. De aandelen worden beheerd via dochtermaatschappijen in Nederland, Frankrijk, India en de Verenigde Staten.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de aandelen op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de aandelen uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsaandelen. Een gedetailleerd overzicht van de bedrijfsaandelen beheerd door Robeco wordt gegeven in Bijlage 5.

Tabel 10 Robeco: Beheer van aandelen van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Waarde (€ mln)	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Alliant Techsystems	VS	1,88	48.346	0,15	30/09/12
BAE Systems	VK	2,52	616.539	0,02	30/09/12
Boeing	VS	0,55	10.200	0,00	30/09/2012
EADS	Nederland	0,24	9.964	0,00	31/12/2011
Fluor	VS	5,59	135.156	0,08	30/09 tot 30/10/12
General Dynamics	VS	0,38	7.412	0,00	30/09/2012
Honeywell International	VS	34,72	737.250	0,09	30/09 tot 31/10/12
Huntington Ingalls	VS	14,50	458.299	0,93	30/09 tot 31/10/12
Larsen & Toubro	India	11,32	477.447	0,07	30/10/12
Lockheed & Martin	VS	1,37	18.845	0,01	30/09/12
Northrop Grumman	VS	1,83	35.457	0,01	30/09/12
Rockwell Collins	VS	0,13	3.100	0,00	30/09/12
SAIC	VS	2,63	281.020	0,08	30/09/12

Bedrijf	Land	Waarde (€ mln)	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Safran	Frankrijk	2,11	75.840	0,02	30/09/12
Serco Group	VK	0,46	63.735,00	0,01	30/09/12
Totaal		80,23			

Bron: Thomson ONE Banker, "Share ownership", *Thomson ONE Banker* (www.thomsonone.com), bezocht in december 2012.

Tabel 11 laat zien hoeveel door kernwapenproducenten uitgegeven obligaties door Rabobank's dochterbedrijf Robeco, namens particuliere en institutionele beleggers, worden beheerd. Robeco beheerde op de meest recente rapportagedatum obligaties van een kernwapenproducent met een totale waarde van € 4,95 miljoen.

Voor elke investering is aangegeven wat de marktwaarde van de obligaties op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de obligaties uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsobligaties.

Tabel 11 Robeco: Beheer van obligaties van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Beheerder	Waarde (€ 1.000)	% all obligaties	Datum
Huntington Ingalls	VS	Robeco Fund Management	49	0.01	30/11/12
		Robeco Investor Services	4.897	0.53	30/11/12
Totaal			4.946		

Bron: Bloomberg Database, "Bond Holdings", *Bloomberg Database*, bezocht in december 2012.

4.7.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Ja. Rabobank Groep heeft op het moment van onderzoek één lening met een geschatte waarde van € 6,3 miljoen uitstaan bij een kernwapenproducent.
- Vermogensbeheer: Ja. Rabobank Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van 15 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 80,23 miljoen en obligaties van één kernwapenproducent met een totale waarde van € 4,95 miljoen.
- De bankinvesteringen van Rabobank Groep in één kernwapenproducent zijn niet in overeenstemming met het huidige kernwapenbeleid van Rabobank Groep omdat het om een bedrijf gaat dat "betrokken is bij controversiële wapens". Het gaat hierbij echter om een lening uit 2007, afgesloten voordat het huidige Rabobank-beleid van kracht werd. Deze lening loopt in maart 2013 af.
- De investeringen in het kader van vermogensbeheer door Rabobank's dochterbedrijf Robeco in kernwapenproducenten zijn niet in overeenstemming met het kernwapenbeleid van Rabobank Groep omdat bij alle investeringen om bedrijven gaat die "betrokken zijn bij controversiële wapens".

De investeringen in het kader van vermogensbeheer zijn wel in overeenstemming met het kernwapenbeleid van dochterbedrijf Robeco, omdat het bij al deze investeringen gaat om bedrijven die kernwapens produceren voor de vijf NPV-kernmachten.³

Deze discrepantie tussen het beleid van Rabobank Groep en het beleid en de praktijk van vermogensbeheerdochter Robeco wordt momenteel rechtgezet. Dit blijkt uit het geactualiseerde wapenbeleid van de Rabobank Groep dat binnenkort gepubliceerd zal worden en dat Rabobank Groep Profundo vertrouwelijk heeft laten inzien.

4.7.5 Reactie Rabobank

In een reactie op de onderzoeksresultaten zegt Rabobank: “We houden ons strikt aan het beleid wapenindustrie dat voor alle organisatieonderdelen en dochterondernemingen van de Rabobank geldt. Besluiten over het al dan niet aangaan van relaties met specifieke bedrijven worden genomen op basis van een gestructureerd proces, waarin expliciet geformuleerde criteria worden toegepast, en waarbij informatie over bedrijven ontleend wordt aan onderzoek door een externe partij.”

Over de gevonden lening uit 2007 aan een kernwapenproducent stelt Rabobank Groep: “In dit geval past de Rabobank haar beleid strikt toe. Hierover hebben we al in 2009 met de Bankwijzer gecorrespondeerd, en dit herhalen we nu. In het algemeen geldt dat verschillen tussen wat het beleid beoogt en de situatie in de praktijk onder andere kunnen ontstaan door contractuele verplichtingen die in het verleden aangegaan zijn en die redelijkerwijze niet eerder te beëindigen zijn, door verschillen in toetsingscriteria, door onjuiste of onvolledige informatie over bedrijven, door wetgeving, door onvoldoende bewijs of aanwijzingen van betrokkenheid of door veranderingen in de tijd in de voornoemde zaken en in het beleid zelf.”¹⁹⁷

Rabobank geeft tevens aan dat in de lijst van kernwapenbedrijven die voor dit onderzoek zijn geselecteerd vier bedrijven zijn “opgenomen wier activiteiten of producten op basis van bij ons bekende informatie niet aan te merken zijn als sleutelactiviteiten of -componenten. De aanduiding kernwapenbedrijf is daarmee enigszins arbitrair.”¹⁹⁸ Over dit verschil van mening zal nader overleg plaats vinden tussen Rabobank en Profundo.

In een reactie op de gevonden investeringen in het kader van vermogensbeheer door dochterbedrijf Robeco zegt Rabobank: “De holdings zijn verklaarbaar en niet in tegenspraak met het uitsluitingsbeleid en de uitsluitingslijst van Robeco:

- Robeco hanteert voor nucleaire wapens strikt de parameters uit het Non-Proliferatie Verdrag; Bedrijven die betrokken zijn bij de productie van of de handel in (essentiële onderdelen) van deze wapens niet worden uitgesloten, als zij niet in strijd handelen met het Non-proliferatieverdrag.
- Robeco sluit geen bedrijven uit die dochterondernemingen hebben die betrokken zijn bij controversiële wapens.
- Vergeleken met andere asset owners of vermogensbeheerders hanteert Robeco een hoge standaard m.b.t. het bewijs dat nodig is om te concluderen dat bedrijven betrokken zijn bij controversiële wapens.”¹⁹⁹

³ De enieg uitzondering betreft een investering van € 11,3 miljoen in de Indiase kernwapenproducent Larsen & Toubro, door de joint-venture Canara Robeco. Omdat Robeco hierin slechts een 49% belang heeft, is diens beleid niet van toepassing.

4.8 SNS Reaal

4.8.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

SNS Asset Management stelt in haar beleggingsbeleid, dat ook geldt voor SNS Bank: “SNS AM acht beleggingen in de productie van wapensystemen waarvan de effecten disproportioneel zijn of die geen onderscheid maken tussen militaire en burgerdoelen in strijd met de Fundamentele Beleggingsbeginselen.”

Hoewel dit niet expliciet wordt benoemd, mag aangenomen worden dat daarmee ook kernwapens worden bedoeld. Ter toelichting stelt SNS Asset Management verder: “De SNS AM Selectiecommissie sluit uitsluitend bedrijven uit die een product of dienst verschaffen, dat/die uitsluitend wordt toegepast in/voor (de ontwikkeling, het gebruik en het onderhoud van) controversiële wapensystemen volgens de Fundamentele Beleggingsbeginselen, of specifiek wordt ontworpen voor een dergelijke toepassing.

Concreet betekent dit dat SNS AM alle bedrijven uitsluit, die (essentiële, niet-‘dual use’ componenten van) wapensystemen ontwikkelen en produceren, en diensten verschaffen voor de ontwikkeling, het gebruik en het onderhoud van wapensystemen, die internationaal humanitair recht schenden.

SNS AM gaat ervan uit dat een bedrijf door het deelnemen aan een consortium of joint venture direct bijdraagt aan het ontwikkelen van wapentuig of belangrijke elementen hiervan en dus betrokken is bij productie van wapens, wapensystemen, of essentiële onderdelen, die in het gebruik fundamentele humanitaire principes kunnen schenden.”²⁰⁰

4.8.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen van SNS Bank in de kernwapensector gevonden.

4.8.3 Vermogensbeheer

Tabel 12 laat zien hoeveel aandelen van kernwapenproducenten door dochterbedrijf SNS Asset Management, namens particuliere en institutionele beleggers, worden beheerd. SNS Reaal beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen in één kernwapenproducent met een totale waarde van € 0,32 miljoen. Voor de investering is aangegeven wat de marktwaarde van de aandelen op de genoemde rapportagedatum was en welk percentage de aandelen uitmaken van het totaal aantal uitstaande bedrijfsaandelen.

Tabel 12 SNS Reaal: Beheer van aandelen van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Waarde € mln	# aandelen	% alle aandelen	Datum
Fluor	VS	0,32	8.300	0,00	31/06/2012
Totaal SNS		0,32			

Bron: SNS Beleggingsfondsen, “Halfjaarbericht 2012”, SNS Beleggingsfondsen, 30 augustus 2012.

4.8.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. SNS Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer. Ja. SNS Reaal heeft op het moment van onderzoek met één kernwapenproducent een financiële relatie via haar vermogensbeheeractiviteiten.

- Ten aanzien van haar bankinvesteringen handelt SNS Bank in lijn met haar beleid, door niet te investeren in kernwapenproducenten.
- Voor wat betreft haar vermogensbeheeractiviteiten lijkt SNS Reaal niet in lijn met haar beleggingsbeleid te handelen, dat alle investeringen uitsluit in producenten van “wapensystemen waarvan de effecten disproportioneel zijn of die geen onderscheid maken tussen militaire en burgerdoelen”. SNS Reaal heeft aangegeven het desbetreffende bedrijf nader te onderzoeken.

4.8.5 Reactie SNS Reaal

In een reactie op de onderzoeksresultaten zegt SNS Reaal: “Wij danken de Eerlijke Bankwijzer voor de signalering, en melden dat wij tot op heden Fluor beoordeelden als 'veilig' bedrijf. Zoals aangegeven is Fluor zelf niet betrokken bij het produceren van kernwapens of essentiële onderdelen hiervan. Daarnaast is de core business (meer dan 90%) van de joint venture SRNS het opruimen van nuclear afval, het schoonmaken van bodem en grondwater, en het ontmantelen van nucleaire wapens en fabrieken uit de koude oorlog. Wij zullen hier nader onderzoek naar doen.”²⁰¹

4.9 Triodos Bank

4.9.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

In het document ‘Triodos Bank minimumeisen voor leningen en investeringen’ wordt het wapenbeleid van Triodos Bank als volgt geformuleerd:

“Triodos Bank onderscheidt [...] producten waarin enige omzet direct leidt tot uitsluiting: [...] wapens. Voor deze producten geldt bovendien een strikt maximum voor indirecte betrokkenheid. [...] Hieronder volgt een opsomming van de product- en procesgerelateerde activiteiten die leiden tot uitsluiting van financiering van een onderneming. [...] Ondernemingen die wapens, specifiek ontworpen onderdelen voor wapens en wapen gerelateerde diensten produceren en verkopen. Hieronder worden zowel conventionele wapens als niet-conventionele wapens, zoals nucleaire, chemische en biologische wapens en integrale wapensystemen, verstaan. Daarnaast worden ondernemingen uitgesloten van financiering indien ze indirect betrokken zijn bij wapens en wapen gerelateerde activiteiten via deelnemingen in andere bedrijven met een waarde van meer dan EUR 100 miljoen of 1% van de eigen participaties.”²⁰²

4.9.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen door Triodos Bank in de kernwapensector gevonden.

4.9.3 Vermogensbeheer

Er zijn geen investeringen in het kader van vermogensbeheer in de kernwapensector voor de Triodos Groep.

4.9.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. Triodos Bank heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer. Nee. Triodos Groep heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar vermogensbeheeractiviteiten.

- Triodos Groep handelt in lijn met haar beleid, dat alle investeringen in wapenproducenten uitsluit.

4.10 Van Lanschot

4.10.1 Beleid ten aanzien van kernwapens

In het “Verantwoord kredietbeleid” van Van Lanschot wordt het beleid van de bank ten aanzien van controversiële wapens als volgt verwoord:

“In lijn met het internationale humanitaire recht spreekt Van Lanschot zich uit tegen controversiële wapens. Controversiële wapens zijn wapens waarvan de effecten disproportioneel zijn en/of die geen onderscheid (kunnen) maken tussen militaire en burgerdoelen. Van Lanschot verstrekt geen kredieten aan organisaties en individuen die betrokken zijn bij het ontwikkelen, produceren, testen, opslaan en/of onderhouden van dergelijke wapens en munitie. Van Lanschot beschouwt persoonsgerichte landmijnen, clusterbommen, nucleaire, biologische en chemische wapens als controversiële wapens. Van Lanschot past verder het zogenaamde dual-use-criterium toe. Dit betekent dat zij een kredietnemer betrokken acht bij controversiële wapens indien deze kredietnemer essentiële onderdelen - die niet zonder meer bruikbaar zijn in conventionele wapens of civiele toepassingen - ontwikkelt, produceert, test, opslaat en/of onderhoudt. Munitiedragers (lanceerplatforms, raketwerpers, artillerie, vliegtuigen, raketten en onderzeeërs) welke niet primair bedoeld zijn voor controversiële munitie, maar hoofdzakelijk gebruikt worden voor conventionele munitie, kunnen wel voor kredietverlening in aanmerking komen, met inachtneming van de uitsluitingslijst van landen. Draggers die primair bedoeld zijn voor controversiële munitie worden ook als controversieel beschouwd en daarom geweerd.”

Het Verantwoord kredietbeleid van Van Lanschot heeft alleen betrekking op bankinvesteringen. Dochterbedrijf Kempen & Co., dat zich bezig houdt met vermogensbeheer, hanteert echter een eigen beleid. Door Kempen & Co. is “besloten om in het beleggingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens, een expliciet onderscheid aan te brengen tussen de producenten van kernkoppes en de producenten van raketten die deze koppes kunnen dragen. De eerste groep ondernemingen zal worden uitgesloten (exclusion list) omdat zij handelt in strijd met verschillende internationale verdragen en conventies. [...] Voor de tweede groep bedrijven, die direct of indirect zijn betrokken bij het ontwikkelen, vervangen of upgraden van raketsystemen die kernraketten kunnen dragen, wordt geen uitsluitings- maar een engagementaanpak gehanteerd. Deze bedrijven zijn namelijk niet betrokken bij discussies tussen landen en voldoen aan alle wettelijke verplichtingen. De engagementaanpak is erop gericht de betrokken bedrijven/fondsmanagers voortdurend te blijven informeren over de breed gedragen zorg over dit onderwerp in de financiële wereld.”²⁰³

4.10.2 Bankinvesteringen

Er zijn geen bankinvesteringen van Van Lanschot in de kernwapensector gevonden.

4.10.3 Vermogensbeheer

Tabel 13 laat zien hoeveel door kernwapenproducenten uitgegeven obligaties door Van Lanschot's dochterbedrijf Kempen Capital Management, namens particuliere en institutionele beleggers, worden beheerd. Van Lanschot's dochterbedrijf Kempen Capital Management beheerde op de meest recente rapportagedatum obligaties van een kernwapenproducent met een totale waarde van € 0,52 miljoen.

Voor de investering is aangegeven wat de marktwaarde van de obligaties op de genoemde rapportagedatum was.²⁰⁴

Tabel 13 Van Lanschot: Beheer van obligaties van kernwapenproducenten

Bedrijf	Land	Beheerder	Waarde (€ 1.000)	% alle obligaties	Datum
Safran	Frankrijk	Kempen Absolute Return Credit Fund	521	onbekend	30/09/12
Totaal Van Lanschot			521		

Bron: Kempen Capital Management, "Kempen Absolute Return Credit Fund", *Kempen Capital Management*, 30 september 2012.

4.10.4 Conclusies

Op basis van de verzamelde informatie worden de volgende conclusies getrokken:

- Bankinvesteringen: Nee. Van Lanschot heeft op het moment van onderzoek met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie via haar bankinvesteringen.
- Vermogensbeheer: Ja. Van Lanschot Groep beheerde op de meest recente rapportagedatum obligaties van één kernwapenproducent met een totale waarde van € 0,52 miljoen.
- De investering van Van Lanschot Groep (in het kader van diens vermogensbeheeractiviteiten) in een kernwapenproducent is niet in strijd met het beleid rond controversiële wapens van Kempen & Co., omdat het betreffende bedrijf wel betrokken is bij de bouw van een kernraket maar niet de kernkop produceert. Het wapenbeleid van Kempen & Co. schiet dus tekort om te voorkomen dat de bankgroep, via haar vermogensbeheeractiviteiten, investeert in kernwapenproducenten die andere cruciale onderdelen van kernwapens produceren (anders dan de kernkop).

Van Lanschot Groep heeft niet inhoudelijk op de onderzoeksresultaten gereageerd.

Hoofdstuk 5 Analyse en conclusies

5.1 Overzicht gevonden investeringen

Op het moment van onderzoek onderhielden drie bankgroepen, te weten ASN Bank, NIBC, en Triodos Groep, met geen enkele kernwapenproducent een financiële relatie. De andere zeven onderzochte bankgroepen hebben, via bankinvesteringen en/of investeringen in het kader van vermogensbeheer, wel een financiële relatie met een of meerdere kernwapenproducenten.

5.1.1 Bankinvesteringen

Er zijn voor twee bankgroepen bankinvesteringen in kernwapenproducenten gevonden. Tabel 14 geeft een beknopte samenvatting van deze bankinvesteringen. ING Groep heeft op het moment van onderzoek drie recente leningen uitstaan met een totale waarde van € 307,6 miljoen en ondersteunde recentelijk de uitgifte van nieuwe obligaties door een kernwapenproducent ter waarde van € 10,7 miljoen. Rabobank Groep heeft op het moment van onderzoek nog een lening uit 2007 uitstaan met een totale waarde van € 6,3 miljoen.

Tabel 14 Overzicht bankinvesteringen in kernwapenproducenten

Bankgroep	Leningen		Uitgiftes	
	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)*	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)
ING Groep	3	307,6	1	10,7
Rabobank Groep	1	6,3	-	-

* Bedragen zijn geschat op basis van beschikbare gegevens over omvang en looptijd van de lening en het aantal betrokken banken

5.1.2 Vermogensbeheer

Er zijn voor zeven bankgroepen in het kader van vermogensbeheeractiviteiten investeringen in kernwapenproducenten gevonden. Tabel 15 geeft een beknopte samenvatting van deze investeringen.

Tabel 15 Overzicht investeringen via vermogensbeheeractiviteiten

Bankgroep	Aandelen		Obligaties	
	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)	Aantal bedrijven	Waarde (€ miljoen)
ABN Amro	5	5,5	3	2,1
Aegon	17	350,6	10	202,9
Delta Lloyd	4	3,8	-	-
ING	20	559,1	5	99,1
Rabobank	15	80,2	1	5,0
SNS Reaal	1	0,3	-	-
Van Lanschot	-	-	1	0,5

Uit Tabel 15 blijkt dat het overgrote deel van de investeringen in kernwapenproducenten door de zeven bankgroepen plaats vindt in het kader van hun vermogensbeheeractiviteiten. Van de zeven bankgroepen die via vermogensbeheeractiviteiten in één of meerdere kernwapenproducenten geïnvesteerd hebben, spelen Aegon en ING de grootste rol. Aegon beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van 17 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 383,85 miljoen en obligaties van tien kernwapenproducenten met een totale waarde van € 202,9 miljoen. ING beheerde op de meest recente rapportagedatum aandelen van 20 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 559,1 miljoen en obligaties van vijf kernwapenproducenten met een totale waarde van € 99,1 miljoen.

De beleggingen in kernwapenproducenten van ABN Amro (€ 7,6 miljoen), Delta Lloyd (€ 3,8 miljoen), SNS Reaal (€ 0,3 miljoen) en Van Lanschot (€ 0,5 miljoen) zijn meer beperkt van omvang. Rabobank Groep zit hier tussenin met beleggingen in 15 verschillende kernwapenproducenten met een totale waarde van € 85,2 miljoen.

5.1.3 Non-Proliferatie Verdrag

Omdat het Non-Proliferatie Verdrag (zie paragraaf 1.3.1) vaak wordt genoemd in de discussie over kernwapens, is het goed om vast te stellen dat van de 22 kernwapenproducenten waarop dit praktijkonderzoek zich richt, er 21 betrokken zijn bij het kernwapenprogramma van een of meerdere landen die het Non-Proliferatie Verdrag ondertekend hebben. Slechts van één bedrijf, Larsen & Toubro, is ons bekend dat het betrokken is bij de productie van kernwapens voor een land (India) dat het Non-Proliferatie Verdrag niet ondertekend heeft.

- Twee van de onderzochte bankgroepen hebben een financiële relatie met Larsen & Toubro, en dus met een kernwapenproducent die kernwapens produceert voor een land dat het Non-Proliferatie Verdrag niet ondertekend heeft. De Rabobank Groep is zowel via zijn bankinvesteringen als via zijn vermogensbeheeractiviteiten betrokken bij dit bedrijf. Rabobank heeft nog een lening uit 2007 van naar schatting € 6,3 miljoen uitstaan aan Larsen & Toubro. Het gaat hierbij om een lening uit 2007, afgesloten voordat het huidige Rabobank-beleid van kracht werd, die in maart 2013 afloopt. Dochtermaatschappij Robeco beheert daarnaast aandelen van het bedrijf met een waarde van € 11,3 miljoen. De ING Groep is alleen via zijn vermogensbeheeractiviteiten betrokken: ING Groep beheert aandelen van Larsen & Toubro met een waarde van € 0,8 miljoen.

5.2 Analyse kernwapenbeleid

In het kader van dit praktijkonderzoek is ook het beleid van bankgroepen ten aanzien van investeringen in kernwapenproducenten geanalyseerd. Daarbij is nagegaan of in het beleid investeringen in kernwapenproducenten worden uitgesloten en of de gevonden investeringen in lijn zijn met dit beleid.

5.2.1 Inhoud van het wapenbeleid

De tien bankgroepen kunnen op basis van de inhoud van hun (kern)wapenbeleid in drie groepen verdeeld worden. Zeven bankgroepen hebben beleid dat investeringen in alle kernwapenproducenten uitsluit. Bij drie bankgroepen geldt dit beleid alleen voor bankinvesteringen, bij vier bankgroepen geldt dit beleid ook voor investeringen in het kader van vermogensbeheer:

- ASN Bank en Triodos Groep sluiten alle investeringen in de wapensector uit. Investerings in kernwapenproducenten worden daarmee ook uitgesloten;
- ABN Amro, NIBC, Rabobank en Van Lanschot sluiten investeringen in alle producenten van kernwapens uit, maar bij ABN Amro, Rabobank en Van Lanschot geldt dit beleid alleen voor bankinvesteringen en niet voor vermogensbeheer;
- SNS Reaal sluit alle investeringen uit in wapensystemen waarvan de effecten disproportioneel zijn of die geen onderscheid maken tussen militaire en burgerdoelen. Waarschijnlijk worden daarmee ook kernwapens bedoeld, maar dit wordt uit het beleid niet geheel duidelijk.

Vier bankgroepen hebben beleid dat - op papier - investeringen in sommige kernwapenproducenten uitsluit. Voor twee bankgroepen geldt dit beleid alleen voor investeringen in het kader van vermogensbeheer, voor twee bankgroepen voor alle investeringen:

- Aegon en Robeco (vermogensbeheerdochter van Rabobank Groep) sluiten investeringen uit in bedrijven die kernwapens maken of ondersteunen voor landen die niet ingevolge het Non-Proliferatie Verdrag tot één van de vijf kernmachten (Verenigde Staten, Rusland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en China) behoren. Investerings in bedrijven die kernwapens maken voor deze vijf kernwapenmachten worden dus niet uitgesloten. Bovendien geldt Robeco's beleid niet voor diens dochtermaatschappijen in In dia en de VS.
- ING Groep sluit bankinvesteringen in kernwapenproducenten niet uit als het bedrijf kan garanderen dat ING gelden niet voor kernwapengerelateerde activiteiten worden gebruikt. ING Investment Management sluit investeringen in het kader van vermogensbeheer in kernwapenproducenten pas uit als deze bedrijven "daarbij een duidelijke focus hebben op defensie gerelateerde activiteiten". Bovendien geldt dit beleid niet voor de Amerikaanse vermogensbeheerdochter van ING.
- Kempen & Co. (vermogensbeheerdochter van Van Lanschot Groep) sluit investeringen in kernwapenproducenten alleen uit als het bedrijf betrokken is bij de productie van de kernkop van kernwapens. Bedrijven die andere cruciale onderdelen produceren of belangrijke diensten verlenen worden niet uitgesloten.

Voor één bankgroep, Delta Lloyd Groep, geldt dat het beleid investeringen in kernwapenproducenten in het geheel niet uitsluit.

5.2.2 Relatie tussen beleid en praktijk

Slechts één van de tien onderzochte bankgroepen investeringen in kernwapenproducenten in het geheel niet uit (zie paragraaf 5.2.1). De overige negen bankgroepen spreken zich in hun beleid uit tegen kernwapenproducenten en tegen investeringen in kernwapenproducenten. Zonder uitzondering wordt in het beleid van de negen bankgroepen aandacht gegeven aan duidelijke, universele principes. “Vanuit morele opvattingen dient Rabobank zich te onthouden van het faciliteren van de wapenindustrie”, schrijft Rabobank bijvoorbeeld, terwijl ABN Amro niet betrokken wil zijn “bij transacties of activiteiten die te maken hebben met de productie van, handel in of distributie van controversiële wapens, waaronder kernwapens.” Aegon “sluit beleggingen uit in alle bedrijven die kernwapens maken of ondersteunen” en ING vindt “dat kernwapens controversiële wapens zijn omdat ze zonder onderscheid slachtoffers maken en het aannemelijk is dat er bij gebruik burgerslachtoffers vallen. We financieren daarom geen kernwapens.” SNS wil niet beleggen “in de productie van wapensystemen waarvan de effecten disproportioneel zijn of die geen onderscheid maken tussen militaire en burgerdoelen” en Van Lanschot spreekt zich “in lijn met het internationale humanitaire recht uit tegen controversiële wapens, waaronder kernwapens.”

Uit ons onderzoek blijkt echter dat 7 van de 10 onderzochte bankgroepen op dit moment bij elkaar € 1,5 miljard aan investeringen te hebben uitstaan in 20 kernwapenproducenten uit de Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, India en Nederland. Voor zes bankgroepen schuilt de verklaring hiervoor in de uitzonderingen die in het beleid zijn opgenomen. De uitzonderingen die gemaakt worden zijn:

- ABN Amro: het beleid geldt niet voor beleggingsfondsen waar ABN Amro externe vermogensbeheerders voor heeft ingehuurd;
- Aegon: het beleid geldt niet voor kernwapens die gemaakt worden voor de vijf kernmachten uit het Non-Proliferatie Verdrag: de Verenigde Staten, Rusland, China, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk;
- ING: voor bankinvesteringen geldt het beleid niet als het bedrijf kan garanderen dat ING gelden niet voor kernwapengerelateerde activiteiten gebruikt worden, terwijl voor investeringen in het kader van vermogensbeheer het beleid niet geldt voor kernwapenproducenten die minder dan 50% van hun omzet uit aan defensie gerelateerde activiteiten halen. Bovendien geldt het beleid niet voor beleggingsfondsen die door de Amerikaanse dochter van ING worden beheerd;
- Rabobank: voor wat betreft vermogensbeheer door dochtermaatschappij Robeco geldt het beleid niet voor kernwapens die gemaakt worden voor de vijf kernmachten uit het Non-Proliferatie Verdrag: de VS, Rusland, China, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Bij de komende herziening van het beleid van Rabobank Groep zal deze uitzondering worden geschrapt. Daarnaast geeft Rabobank voor vier bedrijven aan dat zij betwijfelt of deze bedrijven voldoen aan onze definitie van een kernwapenproducent.
- Van Lanschot: voor wat betreft vermogensbeheer door dochtermaatschappij Kempen & Co. geldt het beleid alleen voor de producenten van kernkoppen en niet voor de producenten van raketten die deze koppen kunnen dragen.

Al deze uitzonderingen zorgen voor een groot verschil tussen de in het beleid uitgesproken intentie om niet in kernwapenproducenten te investeren en de praktijk: ruim € 1,5 miljard aan investeringen in kernwapenproducenten.

Hoofdstuk 6 Aanbevelingen van de Eerlijke Bankwijzer

Volgens de Eerlijke Bankwijzer is het volledig uitbannen van kernwapens de enige garantie tegen het gebruik van deze wapens. Alomvattend beleid, en de volledige implementatie hiervan, is de enige manier om te voorkomen dat banken financiële relaties onderhouden met kernwapenproducenten. Alhoewel banken zich bewust lijken te zijn van de problematiek rond kernwapens is het onacceptabel dat op dit moment in totaal € 1,5 miljard wordt geïnvesteerd in kernwapenproducenten. De Eerlijke Bankwijzer doet daarom de volgende aanbevelingen:

1. Volg het Non-Proliferatieverdrag naar letter en geest

Investerings in kernwapenproducenten die werken voor landen die het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) niet ondertekend hebben zijn vanzelfsprekend onacceptabel, maar niet vergeten moet worden dat nucleaire ontwapening één van de drie pijlers onder het NPV is. In de pre-ambule van het NPV staat dan ook dat de ondertekenaars “[are] declaring their intention to achieve at the earliest possible date the cessation of the nuclear arms race and to undertake effective measures in the direction of nuclear disarmament”.²⁰⁵ Dit betreft niet alleen de ontwapening van staten die het NPV niet ondertekend hebben, maar ook de nucleaire ontwapening van de landen die het verdrag wel ondertekend hebben. Wanneer banken belang hechten aan het NPV, zouden zij dan ook in het geheel niet moeten investeren in producenten van kernwapens, ongeacht voor welk land deze bedrijven kernwapens produceren.

Toelichting

Verschuivende financiële instellingen verwijzen in hun beleid naar het Non-Proliferatie Verdrag (NPV). Aegon en Robeco (vermogensbeheerder van Rabobank Groep) gebruiken het NPV om onderscheid te maken tussen verschillende kernwapenproducenten: ze sluiten alleen investeringen uit in bedrijven die kernwapens maken of ondersteunen voor landen die niet ingevolge het Non-Proliferatie Verdrag tot één van de vijf kernmachten (Verenigde Staten, Rusland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en China) behoren.

2. Verruim de reikwijdte van uitsluitingscriteria

De Eerlijke Bankwijzer roept bankgroepen op om beleid te formuleren dat alle vormen van investeringen uitsluit in alle bedrijven die zich bezig houden met het produceren van essentiële onderdelen voor kernwapens of die essentiële activiteiten ondernemen op het gebied van ontwerp, productie, (verdere) ontwikkeling en onderhoud van kernwapens.

Toelichting

Eén bankgroep, Delta Lloyd, sluit investeringen in kernwapenproducenten in het geheel niet uit en verschillende andere bankgroepen beperken hun uitsluiting van investeringen in kernwapenproducenten: Aegon en Robeco (dochter van Rabobank Groep) sluiten alleen kernwapenproducenten in niet-NPV landen uit, ING Groep sluit investeringen in kernwapenproducenten niet uit als het bedrijf garandeert dat ING gelden niet voor kernwapengerelateerde activiteiten worden gebruikt en Kempen & Co. (dochter van Van Lanschot) sluit investeringen in kernwapenproducenten alleen uit als het bedrijf betrokken is bij de productie van de kernkop van kernwapens.

Al deze beperkingen van de reikwijdte van uitsluitingscriteria zijn volgens de Eerlijke Bankwijzer onwenselijk en vaak ook onrealistisch. De beperkingen van Aegon en Robeco gaan in tegen de geest van het NPV en de beperkingen die ING formuleert zijn moeilijk te controleren omdat zij haaks staan op de financieringspraktijk. Het kapitaal dat een bedrijf aantrekt via uitgiftes en leningen is vaak niet bedoeld voor een specifiek project en kan door een bedrijf worden gebruikt naar behoeven.

Bedrijven die kernwapens produceren zouden bovendien niet als betrouwbare partners gezien moeten worden, omdat ook wanneer de garantie wordt gegeven dat geld van één bank niet specifiek voor kernwapenproductie wordt gebruikt, dat ander geld vrijspeelt. Om deze reden is een garantie dat geld van één bank niet voor kernwapenproductie wordt gebruikt niet afdoende.

De beperkingen die Kempen & Co. formuleert negeren het feit dat kernwapens onbruikbaar zijn zonder motor en andere raketonderdelen en zonder regelmatig onderhoud.

3. Wees duidelijk en transparant over investeringen in de wapensector

Het is belangrijk dat bankgroepen transparant zijn over hun beleid en investeringen in de wapensector. Dat betekent:

- Het wapenbeleid van de verschillende bankgroepen is nu vaak algemeen gedefinieerd waardoor de onderliggende criteria, dus wanneer een bedrijf nu precies wel of niet wordt uitgesloten, niet duidelijk zijn. Ook is de reikwijdte van het beleid (geldt het voor bankinvesteringen, investeringen in het kader van vermogensbeheer of beide?) niet altijd duidelijk. Een goed beleid definieert deze punten op een duidelijke manier en is publiekelijk inzichtelijk.
- Wanneer het beleid goed beschreven is en wordt geïmplementeerd, dan zou dit tot een lijst met uitsluitingen moeten leiden. Bankgroepen zouden moeten publiceren welke wapenbedrijven op dit moment door hen worden uitgesloten, zodat de implementatie van beleid inzichtelijk is. Het is in ieders belang dat informatie over deze bedrijven gedeeld wordt, zodat aanvulling en correctie mogelijk is en zodat op goede gronden besloten kan worden welke bedrijven op deze uitsluitingslijst opgenomen dienen te worden.
- Ook zouden bankgroepen alle namen moeten publiceren van wapenbedrijven en toeleveranciers van de wapenindustrie waarin zij investeren, via bankinvesteringen of in het kader van hun vermogensbeheeractiviteiten. Bankklanten en andere betrokken stakeholders kunnen dan controleren of de bankgroep zich aan zijn beleid houdt en zouden daarover, desgewenst, vragen moeten kunnen stellen of additionele informatie kunnen verschaffen aan de bank. Wanneer een bankgroep toch in een kernwapenproducent investeert, zou deze uit moeten kunnen leggen waarom dit het geval is.

4. Integreer indirecte investeringen in beleid

Bankgroepen moeten zich er bewust van zijn dat ze ook indirect, via investeringen in andere investeerders, kunnen investeren in kernwapenproducenten. Op basis van hun ketenverantwoordelijkheid zouden bankgroepen ook dergelijke indirecte investeringen in hun kernwapenbeleid moeten integreren. Het belang hiervan wordt concreet duidelijk in het voorbeeld in paragraaf 1.6.2.